

Els quaderns de la mestra
Pensaments d'una dona a la Vilanova republicana
(1931-1933)

Albert Tubau

2012

*“Es demana que la caserna de cavalleria que
aviat quedarà lliure es destini a Grup Escolar”*

(Acta de l’Ajuntament de Vilanova, 2 de juliol de 1931)

PRESENTACIÓ

Permeteu-me abans de res que aquesta presentació serveixi també de justificació i de particular manual d’instruccions per interpretar adequadament el treball que segueix. Voldria situar l’estructura de l’estudi en el context de la seva singularitat. El text reproduïx un dietari fictici, així com ficticis són també els noms dels seus protagonistes. En sentit invers, els fets que s’hi detallen, l’ordre cronològic dels esdeveniments, els espais i el context polític i social responen sempre a la realitat històrica. Les fonts utilitzades –bibliografia, arxius i hemeroteques– són les pròpies d’un estudi d’investigació en sentit clàssic. S’ha utilitzat el recurs de les notes a final de text quan s’ha cregut convenient per situar la font o bé per complementar la informació. Dit això, qui subscriu, únicament s’ha permès la llicència de subvertir l’estructura clàssica d’un assaig històric, convertint-lo en un dietari personal, amb l’únic propòsit i pretensió de ser capaç de transmetre –i emfatitzar, si cal– determinades emocions i estats d’ànim que podien contribuir a enriquir el que hauria estat una exclusiva formulació de fets i esdeveniments. Es tracta només de temps verbals. Presentar els fets en primera persona del present, enlloc de fer-ho , com correspondria, en tercera persona del passat. Soc conscient que la combinació d’elements

històrics i factors emocionals podria desvirtuar el rigor acadèmic i derivar en una interpretació excessivament –o exclusivament– subjectiva. Superada la premissa que tota investigació històrica exigeix i pressuposa una interpretació subjectiva del passat, qui signa, s'adhereix i es fa responsable dels pensaments i estats d'ànim posats en boca dels seus protagonistes.

Situem la història a Vilanova i la Geltrú en el període de la Segona República, i més concretament, en el parèntesi que va del 1 de març de 1931 al 25 de desembre de 1933. Aquestes dates fixen la visita que Francesc Macià realitza a Vilanova i la Geltrú pocs dies després de tornar de l'exili, i el moment del traspàs del primer President de la Generalitat republicana. Coincideix, doncs, amb l'etapa àlgida de la vida política de Francesc Macià i també amb l'etapa més dinàmica de l'acció de govern de la República. Aquest període incorpora en ell mateix –i això es el que més ens interessa– un altre interval que es, de fet, el fil conductor del relat. Un espai temporal decisiu en la nostra història col·lectiva que abasta des del 14 d'abril de 1931 al 19 de novembre de 1933. La primera data es correspon amb la proclamació de la Segona República, jornada històrica nascuda de les eleccions municipals celebrades dos dies abans. El 19 de novembre de 1933 es celebraren les eleccions generals que donaren el triomf a la coalició conservadora que s'havia significat especialment contra els principis i la política republicana. Un fet que donaria entrada al període conegut per bienni negre de la República o bienni restaurador. S'havia acabat el bienni progressista o reformador.

Hi ha en la voluntat de qui subscriu, donar a conèixer un període de canvis i àmplies transformacions que pretenien i permetrien modernitzar un país com mai abans s'havia fet. Fer-ho en perspectiva local, a Vilanova i la Geltrú, ens permet de veure i analitzar com aquells canvis incidiren directament en la vida quotidiana. Un temps en que es van obrir moltes finestres de bat a bat i l'aire fresc va penetrar en molts i diversos segments

de la societat. Transformacions i actituds que van afavorir molt especialment a les dones en el seu conjunt. La República va concedir-les-hi unes possibilitats i un protagonisme públic que contrastava amb l'oblit i el silenci històrics a que havien estat condemnades. El bienni conservador que va seguir i els efectes implacables de la guerra civil i l'adoctrinament franquista després, van amagar-nos la realitat d'una República en pau, progressista i amb voluntat de recuperar els segles perduts. L'esforç de la dictadura per associar guerra civil i República va fer molt de mal , i ha perviscut fins i tot en la primera etapa de la nostra democràcia. Es allò que s'ha anomenat la memòria negativa de la República. La República no dugué la guerra civil. La República fou destruïda per una guerra promoguda per aquells que la van combatre des del començament. La República fou oblidada en la mateixa mesura que era oblidada la guerra civil. Cal ara fer una lectura serena d'aquells esdeveniments sense els condicionants imposats pels fets posteriors. Cal conèixer l'obra de la República per poder-ne descobrir l'herència positiva ¹.

Els quaderns de la mestra

Pensaments d'una dona a la Vilanova republicana (1931-1933)

Avui, últim dia de febrer de l'any 1931 em dispo a encetar aquest quadern amb la única voluntat d'abocar-hi pensaments, propis o de lloguer, i deixar constància de fets que consideri importants. M'he fet gran, miro el món que m'envolta amb uns altres ulls i, sobretot, he entrat com a persona adulta en aquesta societat que tant ens exigeix. Deixo enrere les esquifides responsabilitats d'aquella nena que no era capaç de plantejar-se més reptes que els imposats pel dia a dia. Jo, la Berta, ja formo part d'aquest món, amb drets, amb deures i amb un immens i profund convenciment de ser capaç d'aportar el meu granet de sorra per transformar aquesta societat. Hem passat uns anys de dictadura, tèrbols i angoixants. Ara, sembla obrir-se un futur engrescador i ple d'esperances. I jo, vull formar-ne part ...

.

Dissabte 28 de febrer de 1931

Al pare se'l veu content. Ell, tan seré i impertorbable, aquests dies fins i tot es mostra una mica atabalat. Encara no fa una setmana que en Francesc Macià ha tornat a Catalunya i els del *Federal* l'esperen en candeletes. Vull creure que ara ja no el tornaran a fer fóra com l'any passat. Demà serà a Vilanova. –Berta, anirem a rebre el President !, em va dir el pare dies enrere tot engrescat. No l'he vist mai de prop i em fa molta il·lusió. Diuen que l'anirà a rebre una gernació. No pas com quan va arribar de l'exili, tot i el que escriuen els de *L'Opinió* : “*Vos no heu volgut ésser objecte d'un arribada apoteòsica, perquè la sang de Jaca encara és calenta, les presons son plenes de perseguits, les fronteres estan barrades a una pila d'exiliats, i el país viu sense llibertat encara. Vós heu volgut passar inadvertit, però tot el poble era en esperit a rebre-us a Port Bou*” . L'arribada es preveu demà diumenge a l'estació de trens cinc minuts abans

de les tres de la tarda. Haurem de dinar amb un embut !. Al *Democràcia*, el diari del *Centro Federal* convidaven a rebre Francesc Macià “*l’home conseqüent i digne que ho sacrificà tot a un ideal de llibertat i justícia...*”. Tot i així, no n’amaga les adversitats que encara caldrà superar. I tornen els retrets ! : “*A l’hora de tancar l’edició, no sabem encara l’actitud de l’Ajuntament amb motiu de l’arribada de D. Francesc Macià. Per no comprometre’s, procuraren que no es celebrés la darrera sessió municipal, fent que deixessin d’assistir-hi alguns regidors que s’anomenen catalanistes. No seria més decorós, políticament parlant, que aquests senyors s’anomenessin cambonistes o musitistes ?*”. Vinga xarop d’estopa !.

. . .

Dimarts 3 març de 1931

El *Diario* parla de la visita d’abans d’ahir . L’alcalde Francesc Puig anava de bòlit. Acompanyaven Macià la senyora Lamarca i el poeta Ventura Gassol. Amb el pare, molt emocionat, vam acompanyar el seguici rambla amunt fins l’Ateneu. Va ser l’entitat escollida per la seva , diuen ,neutralitat. “*Estimo tots els vilanovins sense distinció de classes ni de partits*” va deixar anar des del balcó de la rambla. Les dones s’hi acostaven per donar-li petons i li apropaven les criatures. Té un posat senyorívol i galant que enlluerna. A la casa pairal del carrer Sant Pau va saludar el seu germà. També va fer visites al *Federal* i al Casal Catalanista , abans d’un sopar íntim al Marina. Segur que no va ser un àpat d’espigalls o brotons !. Fan córrer que posaran el seu nom a la rambla Principal. Fou acomiadat amb La Marsellesa. Els amics de *La Defensa*, aspres com sempre: “Que li hagi estat plaenta la curta estada a Vilanova”. El pare no s’està de dir i repetir que ens esperen temps de canvis. A l’Artesà he parlat amb la Neus i altres mosses de la colla. Hi ha també un punt d’engrescament en la qüestió de les dones. Creuen que, tard o d’hora, el feminisme s’anirà imposant. Els anys vint han estat un veritable laboratori per veure quin pot i ha de ser el paper de la dona a la nostra societat i, ara, com diu la Nelken ², ha arribat el moment de dur-ho a la

pràctica. Molta gent ho veu com una flor d'estiu d'un moviment de noietes de casa bona que han tingut accés a l'educació. Un feminisme burgès i catòlic com el de Dolors Monserdà, Francesca Bonnemaison o Rosa Sensat. No hi estic gens d'acord !. Es veritat que, fins ara, els referents que teníem venien sempre de sectors obrers , lliurepensadors o educatius: la Teresa Mañé, la Teresa Claramunt, la Maria Sans, la Rosalia i l'Encarnació Dolcet , la Dolors Mallafré ³ Ara, la llavor es va escampant i estic ben segura que la gent de l'ensenyament hi tenim moltes coses a dir. Fins ara, el nivell del nostre ensenyament elemental ha estat ben galdós. Ja se sap, en una vila industrial com la nostra, la majoria dels bordegassos amb catorze anys, o potser abans hi tot, ja els col·locaven a les fàbriques. Per això ens cal una ensenyança obligatòria i gratuïta. I també, per això mateix, cal apujar els sous dels mestres i millorar els edificis i el material de que es disposa ⁴.

. . .

Dijous 19 de març de 1931

Ja fa dies que alguns esvaloten el galliner . Que vindran els soviets !, no paren de dir-nos. Bestieses. Ahir els de *La Defensa* tornaven a esverar la gent: “*la batalla més violenta de Rússia va contra la família. La dissolució es va accentuant pel treball assignat a les dones, no gens apropiat a l'escalf de la llar, per l'educació de les criatures en comunitat...*” . Es ben veritat que de vegades els extrems es freguen. A la segona meitat del segle passat anarquistes, sindicalistes i altres galifardeus es queixaven que el treball de les dones feia baixar els sous a les fàbriques. Ara bé, com sovint diu la Neus, el feminisme no va nèixer dins les fàbriques, sinó en pràctiques pròpies de les dones benestants, com ara les sessions espiritistes. La conscienciació feminista s'inicia en els grups lliurepensadors, maçons i espiritistes. Grups que, diguem-ho de passada, han estat oblidats i escarnits. Tothom sembla estar-hi d'acord, però, que tot plegat només s'arreglarà amb un canvi de govern. La gent n'està tipa de

militars, de Primos de Rivera i d'altres dictadors de pa sucat amb oli. I sobretot, la gent n'està tipa d'un Rei que no s'amoïna per a res ni per a ningú. Sembla però, pel que fan córrer, que a les *queridas* sí les té ben contentes... La incultura i l'analfabetisme són els mals de tot. I això ho diu la mare, que amb prou feines sap llegir i escriure. Només ho arreglarem si tenim un sistema d'ensenyament com Déu mana. D'anys i panys que ho pregonen els faistes i els de la CNT i tothom es posa les mans al cap. En voleu exemple més trist ?. En parlàvem a casa dies enrere. En trenta anys només s'ha fet una escola nova a Vilanova. La premsa va publicar fa poc que un de cada cinc o sis nens entre els cinc i els catorze anys no anava a l'escola. Els uns per falta d'atenció i una majoria per manca de recursos. Pot un país que aspira a ser modern permetre's aquests nivells d'analfabetisme ? ⁵

. . .

Dissabte 11 d'abril de 1931

Cara a les eleccions de demà a casa ho tenim ben clar. En tot cas el pare, que es l'únic que pot i anirà a votar. Quina vergonya !. Per aquelles coses que em convenen, la Coalició Republicana-Catalanista sembla ser la única alternativa. Deia de les escoles públiques: “*Es aquest un punt transcendental, que ha de constituir compromís d'honor per la futura majoria de l'Ajuntament (...) Les escoles públiques (de Vilanova) , no solament estan mancades d'aquelles condicions més elementals en el seu aspecte higiènic i pedagògic, sinó que són insuficients (...) Cal crear escoles noves i escoles bones (...) Escoles on els alumnes no tinguin la sensació d'estar empresonats*”. I els de *La Defensa* ?. Sense novetats: “ *Cal votar els candidats que ofereixin sòlides garanties per al bé de la Religió i de la Pàtria...(...) Catòlics: No abandoneu el govern de la Ciutat en mans dels descreguts*”. Sempre la mateixa cançó, o amb la revolució o contra la revolució , que sí Rússia amunt que si Rússia avall ... Aquesta colla d'immobilistes farien bé de mirar una mica enrere i veure com han anat les coses en els últims anys. Farts i tips n'estem

de guerres civils, conspiracions, *pronunciamientos*, guerres colonials i alternances polítiques que no han servit de res. Els que manaven només estaven per poca-soltades i la gent del poble vinga a passar angúnies, privacions i penalitats de tota mena. I mentre, l'analfabetisme anava creixent...Potser els hauríem de recordar el contingut d'un retall del diari *Democràcia* que encara guardo de tres anys enrere ⁶: “*nuestras escuelas son plantel de miopes (...) Cuando en todas partes se recomienda el aire puro para la infancia, nosotros los intoxicamos (...) material pedagógico que por su antigüedad podemos calificar de prehistórico (...) Mapas del tiempo de la Mari-castaña, donde están indicados ferrocarriles y demás vías de comunicación modernas, con la división política en estados de veinte años atrás (...) Pequeñas, malsanas, tristes y con una distribución irracional de las escuelas donde se forma la nueva generación (...) Toda la buena voluntad de los maestros no basta para subsanar éstos defectos*”

. . .

Dilluns 13 d'abril de 1931

El pare està que no toca de content. A les eleccions d'ahir, els republicans i catalanistes han tret quinze regidors. Ni els més optimistes s'ho pensaven. Quatre els de Solidaritat Vilanovina i dos els del Centre Autonomista. Apa !. Com diu la mare, la gent no es deix enganyar fàcilment. ⁷

Diuen que serà alcalde el Josep Sanmartí, el cafeter del Cafè dels Pagesos. Un alcalde d'espardenya. L'onada republicana s'ha escampat per Catalunya i per la resta de l'Estat. Fan córrer que al Rei no li tocarà més remei que tocar el dos. Tot i l'enrenou, he passat la tarda a casa posant en solfa una Pepa que tenia de quan era ben menuda i que vam comprar a La Carpeta Moderna. Em vaig fer un fart de jugar-hi tot cantant : “*la Pepa es una nina molt lletja i presumida; no sap la pobra Pepa que ella és feta de cartró*” ⁸ . De vegades penso que em fa por fer-me gran. Veus el món que t'envolta i ...

. . .

Dimarts 14 d'abril de 1931

Quina bogeria !. El pare es com el cul del Jaumet. De casa al Federal i del Federal a casa. Quan es a casa no es mou del costat de la ràdio. Aquest migdia a Barcelona han proclamat la República. Ho diu i ho repeteix Radio Barcelona. A quarts de cinc, al balcó del Centre Federal de la plaça de la Vila també han penjat una bandera republicana. Per davant de casa passaven joves estudiants de l'Escola Industrial amb la bandera tricolor – vermella, groga i lila– tot fent visques que no he acabat d'entendre. Cantaven La Marsellesa, això sí que s'entenia. *Venen els comunistes*, deia a la mare una veïna poca-solta. La cosa va de debò, i si deixèssim passar aquesta oportunitat seriem uns ceballots.

. . .

Dimecres 15 d'abril de 1931

Ahir al vespre amb el pare vam arribar-nos al centre. Al voltant de les set van sortir al balcó de l'Ajuntament el nou alcalde Josep Sanmartí acompanyat de Joan Ventosa i Roig. La gent estava ben engrescada. I tant que ho estava !. A la mateixa hora Macià proclamava la República Catalana al Palau de la Diputació. Al migdia ho havia fet Lluís Companys des de l'Ajuntament de la capital. Tard, cap a dos quarts de deu del vespre es va improvisar una manifestació a la plaça de la Constitució amb una gernació amb banderes republicanes i catalanes. Un banda de música va arrencar amb La Marsellesa. Alguns l'acompanyaven amb aquella tonada que diu: "*si el rei vol corona, corona li darem. Que vingui a Barcelona i el coll li tallarem*". Ben poca gent coneix el himne de Riego i els Segadors s'escolten poc. Potser tenen raó aquells que diuen que el nou himne hauria de ser El Cant del Poble. Aquells del *Glòria, catalans cantem, cantem amb l'ànima...* Un himne amb força i esperit. Grups d'obriers venien per la rambla transversal cantant La Internacional. Sembla que pels carrers de Barcelona cridaven *Visca Macià i mori Cambó*. Es va obrir el Sindicat local de Treballadors

tancat per la dictadura. Altres no estaven per gresques ni celebracions. El diari duia la següent notícia: *...mentre un senyor presenciava l'escrutini en un col·legi electoral, li robaren el rellotge, la cadena i un moneder de plata.* Al vespre van entrar a robar a casa del Pascual Ferrer, amic del pare, a la rambla de la Pau. Diners, joies i...un mantó de Manila. Tot just a la mateixa hora, la família reial abandonava Madrid. Avui, a les tertúlies del Canaletas i del Cafè Colón no es parlava e res més. Com diu l'Ignasi: *de Rei... el Carnestoltes !*

. . .

Dijous 16 d'abril de 1931

Ahir va ser un dia històric. Sí, ja sé que això fa dies que ho dic, tot i que potser no ho he escrit. El pare em diu que ,a partir d'ara, ens en farem un fart de viure jornades històriques. Quan diu les coses amb aquella solemnitat que hi posa m'agafen esgarrifances. Josep Sanmartí i Sadurní va prendre possessió de l'alcaldia en nom de la República Catalana i de la República Federal Ibèrica. Va dir: *Ha caigut la Monarquia i s'ha proclamat l'Estat Català, sense vessar-se una gota de sang.* Crec que va ser una proclama molt emotiva: *El poble, donant mostres d'un civisme que ens posa a l'alçària de les nacions més cultes, ho ha lograt amb el seu esforç democràtic, imposant la seva voluntat sobirana. Mes no n'hi ha prou amb haver-la sabut guanyar; és indispensable saber-la conservar i enfortir-la...* El missatge final és el que més em va agradar: *per desempenyar encertadament el càrrec d'Alcalde, compto més amb la vostra cultura i el vostre amor a la Llibertat, que amb les meves pròpies forces.* El ban de proclamació de la República va ser donat a conèixer pels soldats del Regimen de Treviño. Tot un símbol !.

Al vespre el pare ens va dur un fulletó amb el text de la proclamació de Macià: *Catalans: Interpretant el sentiment i els anhels del poble que ens acaba de donar el seu sufragi, proclamo la República Catalana com Estat integrant de la Federació ibèrica (...)* *Preguem que cada català, es faci càrrec de la enorme responsabilitat que en aquests moments pesa sobre tots nosaltres.* I acabava amb aquell esborronador: *Catalans, sapiguen fer-vos dignes de Catalunya.* Encara ningú no ha pogut aclarir els tiros que es van

sentir al carrer Correu. Potser pistolers del Sindicat Lliure relacionats amb la vaga del Grifi ?. Ningú en diu ni ase ni bèstia.

. . .

Divendres 17 d'abril de 1931

A la constitució del nou ajuntament hi era Joan Ventosa com a delegat de la República. Sanmartí i els dos tinents d'alcaldia, Lleó i Planas, van assumir en nom de tota la corporació el compromís de treballar *amb entusiasme per la República Catalana i pels interessos de Vilanova*. Finalment, han expulsat els esquiroles de la fàbrica de ciment Griffi. Ahir tothom va tornar a la feina. Aquesta tarda he anat a voltar pel carrer del Progrés. He vist unes sabates precioses a cal Coll. M'ho he de rumiar... Després de tants enfurats, poc a poc torna la calma. I ara, que farem ?. D'illusions no ens en falten. No n'hi ha prou de canviar de règim. Hi ha molta feina a fer. Les dades fan por. Un vint-i-quatre per cent dels homes i un quaranta per cent de les dones no saben llegir ni escriure. Es calcula que farien falta vint-i-set mil escoles. Hem de refiar-nos del ministre Marcel·lí Domingo: *no ha de haber español en edad escolar sin escuela, ni escuela sin cumplir debidamente su misión*. Diu l'Ignasi que Macià s'ha hagut de menjar l'Estat Català amb patates. La República Catalana ha estat substituïda per la Generalitat de Catalunya. A Madrid no baixen del burro. Monarquia, Dictadura, República..., tant se val !.

. . .

Dissabte 18 d'abril de 1931

Els diaris no paren de donar detalls de les jornades viscudes arreu del país. Cubelles també ha estrenat alcalde. Després de la proclamació de Narcís Bardají *es va treure del Saló de sessions el retrat d'Alfons XIII al so del Jo te l'encendré, i davant de tot el poble, es va cremar en mig de grans aplaudiments*. A Vilanova, els de *La Defensa* fan bondat i volen col·laborar: *tenim la fe posada en el seny dels homes del govern provisional de la República Catalana, amb el seu President, nostre compatrici en Francesc Macià(...)* Entenem que hem de col·laborar a l'obra del

nou Règim, republicà espanyol i del Govern de la Generalitat de Catalunya, considerant-los com una autoritat legítima... En aquestes circumstàncies ja se sap: ara tothom es republicà de tota la vida. És veritat que la gent n'estava fins al capdamunt de reis i dictadors. De cop, tot se'n va anar en orris i, sense saber com, la República ens va caure del cel ⁹. Així de senzill. Bé, ara que sembla que les coses s'encarrilen, més val que no fem els gegants !.

. . .

Dijous 23 d'abril de 1931

Sant Jordi. Masses galls en un mateix galliner. Com diu el pare, ara ens cal fer els deures. Ens cal un projecte comú, fort i coherent, per defensar la República més enllà de proclames boniques i de bones intencions. S'ha presentat la proposta de posar els retrats de Francesc Macià i de Miquel Guansè al Saló de Plens. Amb motiu de la diada d'avui l'alcalde ha instat les escoles perquè dediquin no menys d'una hora a explicar la importància del llibre i a la lectura de fragments en català i castellà. Hi haurà repartiment de llibres pels alumnes de les escoles nacionals.¹⁰ Aprofitant les activitats que s'han programat, amb la Neus hem anat al Bosc a escoltar la xerrada d'Aureli Capmany. L'Ignasi està engrescat amb altres coses. Els obrers del Griffi van tornar ahir a la feina. En Puig ha dimitit i s'ha signat un nou conveni. L'Arans s'ha fet l'amo de la situació. La vaga ha durat vuit mesos, des de l'agost de l'any passat. Vagues, esquiroles, pistolers... Deu-n'hi do. A la meua feixa les coses semblen més tranquil·les. S'ha començat a posar fil a l'agulla i la majoria Republicana-Catalanista parla obertament de contruir el desitjat i necessari Grup Escolar.¹¹ Anirà de debò?. També diuen que s'acabarà amb el sistema d'escola unitària. A Vilanova, això de tenir un mestre per a tots és anar enrere com els crancs. Calen escoles graduades amb diferents seccions adaptades al nivell i edat i amb el seu mestre corresponent. I això que dic no es pas nou ¹². Hem

d'aprofitar totes les oportunitats de canvi i millora que se'ns presentin. Ja duem masses anys de retard. Només de pensar que l'actual sistema d'ensenyament ve regulat per la llei de 1857 ja fa angúnia. Encara hi ha qui es posa les mans al cap quan comentes que cal anar a un sistema d'educació mixta i deixar enrere el memorisme i altres tècniques tronades.

. . .

Dissabte 25 d'abril de 1931

El pare m'ha deixat fullejar l'*Estela*. Costa de veure-la per casa si no la porta l'Ignasi. El pare m'ha ensenyat la nota necrològica que el Ricaditu Mestre ha dedicat a la Teresa Claramunt. L'ha titulat amb un contundent *La Verge Roja*: "...aquesta dona, exemple viril del vertader feminisme, la que el poble estimava i coneixia amb el nom de Verge Roja, ha mort (...) Que les joventuts d'ambdós sexes segueixin els seus ideals és el millor tribut que podem retre a la seva memòria". Una vida emocionant de debò. El pressupost que fins ara es dedicava a la Casa Real es dedicarà a combatre l'atur a Andalusia. I els aturats d'aquí ? A *Democràcia*, el Sr. Ventosa i Roig –amic de la família– ha sortit en defensa de Macià per allò de la *claudicació*: "Quan un home s'ha jugat una carrera brillant, ha sacrificat el seu benestar material i exposat la seva vida en defensa d'un ideal, no se li pot regatejar la confiança". Al ple de constitució de l'ajuntament es va proposar, tal com havien demanat moltes entitats, que la rambla Principal dugui el nom de Francesc Macià. De moment, la República ens ha dut més interrogants que no pas respostes. Tothom està una mica esvalotat. I els obrers ?, diuen els uns; i els pagesos ?, diuen el altres. I les dones ?, pregunto jo. Educació, cultura i drets !, deien els partits d'esquerra amb més voluntarisme que vocació. I dels deures no en parla ningú ?. Com comenta la Neus, tot i anar a les palpentès, no voldríem tornar a veure polítiques d'aparador com les que es van fer a començaments de segle. Les dones tenim en el record exemples com el de l'Institut de Cultura de la Dona de la senyora Bonnemaïson que ,si bé van servir per obrir nous horitzons

culturals a la dona, també van servir per tancar-la en els cercles de la vida social femenina de la petita burgesia ¹³. Se'ns obriran d'una vegada per totes les portes de la Universitat ?, o encara caldrà disfressar-se d'home com va fer la Concepción Arenal. Seria bo de veure ben aviat dones a la Universitat que no es limitessin a fer els estudis de farmàcia, medicina o humanitats. I millor encara, seria veure-les exercir la professió un cop acabada la carrera. Malgrat tot, hem millorat força des de la *Escuela Superior para la Mujer* ¹⁴. Ara i aquí , reivindico més dones com la Carme Karr, la Rosa Sensat, la Francesca Bonnemaison, la Dolors Monserdà o la Maria Domènech de Cañellas. Burgeses !, diu l'Ignasi. Dones modernes, cultes i instruïdes, dic jo. La millor escola és l'ombra d'un arbre, va dir la Rosa Sensat. Hi ha res més engrescador que això ?.

. . .

Dijous 30 d'abril de 1931

Diumenge va passar el tren que duia el President de la República Alcalá Zamora cap a Barcelona. Lluís Companys, governador civil de la província, va fer-li la rebuda oficial a l'estació de Vilanova. No cal dir que l'estació era plena de gom a gom. Abans d'ahir el senyor alcalde va signar les instruccions dirigides als Mestres de les Escoles Nacionals. La nota incorporava la disposició de la Direcció General de primera ensenyança signada a Madrid el 24 de març. Entre altres coses es parlava de proveir-se de banderes republicanes per substituir la monàrquica. Indicava: “*En canviar-se l'ensenyança monàrquica per la republicana, deurà explicar-se als alumnes la significació de l'acte; els fets ocorreguts a Espanya durant aquests darrers temps fins l'adveniment de la República; l'exemple del civisme de que ha donat mostra el nostre poble; l'admiració de que som objecte per tot el món; la gran reserva moral que significa Espanya en l'ordre internacional i l'esperança i optimisme justificat que hom observa en el poble espanyol...*”. El ministre d'instrucció, el tarragoní Marcel·lí Domingo, va parlar del nou decret de bilingüisme aprovat ahir. Aquesta és un qüestió

peluda. Deia Domingo: “*es un principi universal de la pedagogia que l’ensenyament primari, perquè sigui eficaç, s’ha de fer en la llengua materna (...) Dins la nova estructuració de l’Estat, que s’ha començat amb el canvi de règim, una de les obligacions en què la República ha de concentrar totes les seves energies és aquesta: elevar l’escola a la categoria d’autoritat i d’eficàcia que ocupa als Estats de jerarquia més alta*”. Tot això està molt bé, però passarà com tantes altres vegades, que per aplicar el decret faltaran mestres, textos i instal·lacions.

. . .

Diumenge 10 de maig de 1931

El govern ha modificat la llei electoral. Ara resulta que les dones ja podem ser elegides com a diputades, però encara no ens deixen votar. Qui ho pot entendre ?. L’edat electoral s’ha fixat en els vint-i-tres anys. El decret declara que són elegibles les dones i els capellans. Potser per això ja es parla del *decret de les faldilles*.

Aviat farà un mes que tenim República. Què voleu que us digui ?. En segons quines coses sembla que anem bé i encara anirem millor. En altres costa d’avançar. La resistència dels de sempre és ferotge. Penseu que hi ha molt sectors que veuen perillar els seus privilegis, i es defensen ...D’altra banda continuen les mobilitzacions de treballadors i els preus estan pels núvols. Ara són els treballadors del canal del pantà de Foix que fan vaga. Pobra gent, quina feinota !. Diu la mare que, sovint, els canvis importants es veuen en els detalls. El governador civil ha fet retirar de la vista el material pornogràfic. Això és important. Ha mort el senyor Jaume Blanc de l’Ateneu, amic del pare. Avui l’he vist molt aixafat. He anat a la Pepita modista del carrer de les Premses per arreglar-me un parell de vestits d’estiu que tenia a l’armari. L’un amb descosits i l’altre una mica esgandalat. No estan les coses per gastar gaire. També he aprofitat per netejar les sabates d’estiu amb crema *Blancor*. Han quedat com a noves. Abans ho feia amb pastilles de guix. No quedaven tan bé i era molt pesat.

Han acabat els cursos de català de l'Ateneu que feien les germanes Rossell i que organitzava Palestra. Ha estat tot un èxit. Hem dedicat força estona a parlar de Teresa Mañé ¹⁵. Fou mestra i regentà una escola de nenes a Vilanova que després es convertí en mixta. Mare de la Montseny, aquesta mestra lliurepensadora que jo tan admiro es cuidà de l'educació de la seva pròpia filla. El juliol de 1887 publicà a *El Mensajero de Villanueva y Geltrú* un article sota el títol *La democracia práctica* : “*¿cuán cara ha de constar al hombre la falta de instrucción de la mujer ; (...) La mujer entre tanto no esté instruida, ha de ser siempre la valla insondable que se interpondrá a las aspiraciones del hombre (...) Convencete, pueblo demócrata, para gozar la verdadera democracia, para poseerla, teórica y prácticamente, precisas instruirte tú e instruir a la mujer...*”. Han passat prop de quaranta cinc anys i encara val. Diu molt poc a favor de la història d'aquest país. El President Macià amenaça Madrid amb una *guerra espiritual entre Catalunya i Espanya* si no tenen en compte les reivindicacions catalanistes. El pare s'engresca amb aquesta mena d'arengues. A la mare i a mi , en canvi, ens fan una miqueta de por.

. . .

Dimecres 20 de maig de 1931

La setmana passada va ser a Vilanova l'autor Josep Maria de Segarra amb motiu de l'estrena de *La corona espines* al Bosc. A mi no em diu res, però als pares els agrada amb bogeria. L'Ajuntament ha decidit de canviar la data de la Festa Major pel primer diumenge i dilluns d'agost. Finalment, la notícia que els del meu gremi feia temps que esperàvem. S'ha acordat l'increment de dotació pressupostària per a destinar-lo a mestres ajudants per nens i nenes mentre duri la tramitació per la construcció o habilitació de les noves escoles. Seguint el raonament, la junta de l'Ateneu ha cedit les seves aules i el material corresponent perquè l'Ajuntament pugui donar ensenyament als infants que corren pels carrers. I que després diguin que no es fa feina... Ja ho deien els de *Democràcia* dies enrere. Missatge pels

nerviosos: “*Cent vegades més perilloses per la vida de la República són les bullangues dels cridaners, que no pas la lentitud de les actuacions governatives o judicials (...) No és al carrer, sinó a les Corts Constituents on s’han de resoldre la infinitat de problemes difícils que ens deixà plantejats el règim mort*”. Així, poc a poc i bona lletra. Si es veritat que la República tindrà més miraments amb les condicions de les dones, m’agradaria saber que pensen fer amb espectacles vergonyants com els del carrer Puigcerdà. Si les coses es fan aviat, i com cal, potser ja no hauran de buscar *palla nova* ¹⁶.

. . .

Dilluns 1 de juny de 1931

La setmana passada es va fer al cementiri el primer enterrament civil. L’Ajuntament de Vilanova, seguint amb el conflicte religiós, ha redactat una nota en contra els jesuïtes. Entre una cosa i l’altra, la mare està que trina. Penso que no n’hi ha per tant. Però també es veritat que no cal fer el busca-raons quan no fa falta. Una de freda i una de calenta. El darrer ban de l’alcalde anunciava l’obertura de dues escoles municipals a l’Ateneu, una per nois i una per noies. També es diu que sancionaran els pares dels nens que vagin pel carrers en hores d’estudi. Ja ho vull veure... Tothom en va ple de l’avió que va caure a l’aigua a la zona dels Colls pilotat per uns francesos. Foren rescatats per pescadors vilanovins. Sort n’han tingut. Les noves ordenances recorden als veïns que cal escombrar i regar la meitat del carrer de davant de casa al matí i al vespre. Al barri això s’ha fet tota la vida . Comença a fer xafogor. M’he posat a llegir a la fresca fins que m’han destarotat els crits de la canalla...i del drapaire. Ahir vaig anar a donar un tomb amb l’Ignasi. Ens va acompanyar aquell amic seu, escarransit com un mosquit d’aixeta.

. . .

Dissabte 20 de juny de 1931

L'Ignasi m'ha dut el programa: dissabte, Gran Ball de Luminàries a L'Unió Vilanovesa amb l'orquestrina "*Els Atletes*". Si no hi ha res de nou, i els pares es porten bé, ballaruga al canto. Es una festa entranyable que sempre va lligada a la copeta de mistela de cal Silet. A *Democràcia* parlen del decret de creació de vint-i-set mil escoles. Asseguren que set mil seran inaugurades abans d'acabar el curs. En qüestions d'ensenyament la monarquia no havia fet en cinquanta anys el que la República ha fet en un mes. Se'ns ha mort en Santiago Rusiñol. A Sitges el ploren, i raons en tenen. L'altre dia llegia: *"l'home culte es aquell que ha sabut saltar a temps la barrera que s'interposava entre les seves lectures i la seva vida. Es el que sap assimilar els seus sentiments als actes de la seva vida"*. Quina veritat tan noble !. De vegades penso que m'agradaria poder transmetre pensaments com aquests a la canalla. Aquells escaterets no ho entendrien. El govern de la Generalitat ha creat el Consell de Cultura. S'organitzarà en cinc comissions temàtiques: ensenyament superior, secundari, tècnic i primari, i arxius, biblioteques i belles arts. Ara cal que funcioni com Déu mana. Comencen a veure's alguns estiuejants per la platja del trajo de garbí i el balneari de Ribes Roges. L'Ignasi només pensa en baixar a fer uns popets amb all i oli a la taverna del Pixerot. Em fa gràcia que ara es faci el milhomes, quan fa quatre dies que va treure el morro de la senalla.

. . .

Diumenge 5 de juliol de 1931

A les eleccions a Corts Constituents del 28 de juny ha sortit elegida la senyora Clara Campoamor ¹⁷. Es una excel·lent notícia per a totes les dones d'aquest país. A Vilanova el candidat de l'Esquerra el vilanoví Amadeu Hurtado fou el més votat amb 3.366 vots. La Lliga de Trias de Bes es quedava amb 403 vots escarransits. Tres vilanovins seran a les Corts de Madrid: Hurtado, Macià i Ventosa Roig. Poques viles com la nostra poden

dir el mateix. La nova reforma militar preveu la dissolució del Regiment de Cavalleria de Treviño . Es diu que l'edifici de les casernes potser es convertirà en Grup Escolar. L'opció s'està debatent a l'Ajuntament. Creuen, però, que les casernes no reuneixen les condicions adequades: *“puix a més d'ésser apartat de la població, cal invertir-hi molt i es més convenient pensar construir un grup escolar de nou i en lloc apropiat ”*. A Vilafranca convertiran l'actual caserna en biblioteca. Quins canvis !. He passat la tarda amb la Neus prenent una orxata al quiosc del Sol tot veient passar la gent... i les mosques estiuenques que s'han convertit en un veritable plaga. Tot sopant hem rigut força. Van entrar a robar a la torre de Ribes Roges. A part de diners es van emportar algunes llonganisses. Què hi feien allí ?, es pregunta tothom. No serien pas tant bones com les botifarres de cal Borni tocinaire. El pare ha tret el cap a la tertúlia del Foment, compartint taula amb els Mir, Ricart o Cabanyes. Quin luxe !

. . .

Dijous 30 de juliol de 1931

Aquest dies no tenia ganes d'escriure. Amb el calor i el període em trobava molt aixafada. Hi torno engrescada per l'article de Guix Sugranyes al *Diari de Vilanova*. Es deia *"La dona i els llibres"*. Criticava l'afició desmesurada de les dones per *“lectures de coses impossibles o novel·les blanques. Obres buides, d'arguments pocasoltes que venen d'Amèrica”* .Deia que ens calen lectures realistes i apropiades *“no diferents a les dels homes perquè, com l'home, té la dona un cervell i un cor per a jutjar-les"*. Encara caldrà treballar molt per poder canviar aquestes tendències que, com diu l'Ignasi , han imposat les senyorettes de casa bona. L'ajuntament va aprovar l'Estatut de Catalunya en aquest seguit de plebiscits que s'estan fent per tot arreu. Les dones podrem participar a la campanya *Plebiscit Femení pro Estatut* que patrocina la Generalitat i que permetrà de votar les dones de més de vint anys. Serà una votació en paral·lel a l'oficial, una mica de pa sucat amb oli. He vist alguns

dels fulletons de propaganda: “*Mares !. Si voleu que el servei militar no us allunyi dels vostres fills, feu votar l’Estatut i signeu el plebiscit*”. El moviment polític fa marejar. Quin palangre !. Eleccions de tots colors , l’Estatut, nou govern de la Generalitat, nou govern a Madrid... La nova llei electoral preveu rebaixar l’edat electoral dels vint-i-cinc als vint-i-tres anys. El projecte de Constitució també preveu el dret de vot de les dones. Un text inspirat en la Constitució de la moderna República de Weimar ¹⁸ , tot i que també es fixava –diuen– en les de Mèxic o Rússia. Encara em trobo feixuga. Quan el viacrucis de cada quatre setmanes se t’ajunta amb la calor, feina rai... La mare m’ha fet un plat de pa amb vi i sucre. El mateix reforçant que prenia a les èpoques de les proves escolars. Mentre, a la platja dels toldos ja s’hi veuen les primeres senyores ben sucades de *palmbeach-oil*.

. . .

Dissabte 15 d’agost de 1931

He anat a comprar. El mercat de la Peixateria està en unes condicions higièniques pèssimes. Carn, peix, fruites i verdures...tant se val, tot és caríssim !. Els hortolans feia rai per tirar endavant, i els que van en mar no cal dir-ho. Baix-a-mar es ple de pessigants. El 2 d’agost es va votar el nou Estatut de Núria. Les dones no van poder. Bé, van poder votar un succedani de plebiscit. Una participació del setanta sis per cent i un noranta nou per cent de vots a favor. Servirà de res ?. Refio que l’educació millorarà. Quan les coses es governen de més a prop acostumen a sortir més bé. L’ensenyament primari serà obligatori i gratuït. El millor de tot es que la Generalitat facilitarà als estudiants més aptes l’accés a l’ensenyament secundari i superior. De moment, una disposició del govern ha concedit a Vilanova set seccions d’escoles per a nois i set per a noies. Per això, però, falten edificis..., i altres coses. El decret del govern de 8 d’agost ho deia molt clar: “*No basta con construir Escuelas (...) Urge, entre otras misiones pedagógicas divulgar y extender el libro (...) Empieza a tener España las escuelas que le faltaban; las*

tendrá todas en breve. De lo que carece casi en absoluto es de bibliotecas...”. Hi ha un pla per solucionar-ho. La República farà neteja de les antigues lleis que afecten l’ensenyament, que bona falta feia ¹⁹. El ministre havia dit: “*Pas a la intel·ligència*”. Això vol dir engegar disposicions perquè els capacitats puguin estudiar malgrat no tenir mitjans econòmics. És, diuen «*La reforma més transcendental que , per ara, ha dut a terme la República*”. Per la Festa Major van inaugurar la nova placa de la plaça de la República que substituïa a la de la plaça de la Constitució. També s’inauguraren els retrats de Miquel Guansé fet per Alexandre de Cabanyes i el de Macià fet per Martí Torrents que ara pengen al saló de sessions. Aquell dia sonaren la Marsellesa i el Himne de Riego. El primer engresca la gent, però el segon...

Jo i la Neus vam fer cap a l’Apol·lo on hi havia l’orquestrina *Demon’s - Jazz* de Barcelona. L’Ignasi no va voler venir. De vegades li caldria un mastegot ben donat.

. . .

Diumenge 30 d’agost de 1931

El senyor Manuel Massó i Llorens, conegut de casa, ha rebut l’indult i ha estat reincorporat com a catedràtic de l’ Escola Industrial. He anat amb els pares a l’Apol·lo a veure *La dama enamorada* d’en Puig Ferrater. No m’ha fet el pes. L’Ajuntament ha fet arribar una nota d’agraïment al ministre d’Instrucció Pública Marcel·lí Domingo pel decret de 8 d’agost referent a la concessió de matrícules gratuïtes i facilitats per l’accés a estudis superiors. Ja en parlava dies enrere. Deia la nota oficial: “*un dels privilegis més injustos que havia tingut la monarquia era el de l’ensenyament, que barrava les portes d’encalsar un major enlairaient de cultura als desposseïts de mitjans econòmics*”. Per tot plegat s’ha de rehabilitar el local de l’Ateneu per a convertir-lo en grup escolar per a nois amb un import total de tres mil pessetes²⁰. Costa d’avançar, però anem bé. En voleu més exemples ?. S’ha creat d’acord al govern de Madrid i

amb caràcter experimental l'Escola Normal de la Generalitat per la formació de mestres. Estarà situada al recinte de l'Escola Industrial del carrer Urgell. L'objectiu proposat: “*dotar a Catalunya de mestres ben capacitats, de visió àmplia i humana i que responguin a les exigències dels temps moderns*”. Per accedir a l'escola de mestres cal tenir els catorze anys fets, el batxillerat i superar un examen de ingrés. Els estudis tenen tres anys de formació acadèmica i un de pràctiques remunerades ²¹. Crec que la gent no es fa càrrec de la transcendència i la importància de disposar d'una institució com aquesta. Els mestres i les mestres som la base del sistema educatiu i ens cal formació i una metodologia pedagògica moderna. No n'hi ha prou amb ganes i voluntarisme. No tot, però, son bones notícies. A la comarca es reproduïxen altre cop conflictes entre propietaris i rabassaires. Els primers volen acabar amb el contracte de rabassa morta i els altres s'hi agafen com a última opció de supervivència. Les lleis d'estiu de 1931 i algunes sentències contraries als pagesos van atiar el foc. A Cubelles les coses han anat molt maldades. Penseu que només al partit judicial de Vilanova els pagesos van interposar més d'un miler de demandes per revisió de contractes que van acabar en no res. Aquesta qüestió amoïna molt al pare i a l'Ignasi. No es bo que es radicalitzi el sector de la pagesia. Avui m'he comprat la revista *Cine y Hogar*. Són 30 cèntims que no em dolent gens. La comparteixo amb la Neus i també li llegeixo bocins a la mare. Per cert, al diari l'astrònoma vilanovina Mercè Coll parla d'un eclipsi de lluna per la nit del 26 de setembre. M'adono que últimament m'allargo més del compte en aquestes anotacions. No sé si serviran mai de res ,però alliberar els pensaments sobre el paper em relaxa molt.

. . .

Dissabte 12 de setembre de 1931

Vaig seguir pel diaris la primera intervenció de Clara Campoamor el 1 de setembre al Congrés de Diputats. Fou molt emocionant. En dies així es

quan penso que alguna cosa està canviant de debò. Va dir: “*Se dice que el peligroso voto de la mujer puede dar el triunfo a la Iglesia. Yo les diría a estos seudoliberales que debieron tener más cuidado cuando durante el siglo XIX dejaban que sus mujeres frecuentaran el confesionario y que sus hijos poblaran los colegios de monjas y de frailes*” . És valenta aquesta dona. El nedador vilanoví Joan Artigues –bon amic de l’Ignasi– ha tornat a guanyar les travessies als ports de Barcelona i Tarragona. Aquest home es com un peix. Al *Teatro Artesano* en feien una del Charlot. Em va saber greu no poder anar-hi. Avui he tornat a discutir amb l’Ignasi. Sovint, parla amb menyspreu de que tenim una *República de burgesos, mestres i intel·lectuals*. I jo que li dic, i què ?. De vegades més val un grup de setciències que no pas una colla de caps-de-burro que tot el dia *despotriquen* de tot i de tothom. No es cap secret que bona part dels inspiradors i dirigents d’aquesta República han estat formats a la *Institución Libre de Enseñanza*, molt influenciada pel krausisme. Què volem doncs ?, governants formats a l’acadèmia militar o al pati d’armes d’una caserna ?. El mes passat el govern central va anul·lar l’obligatorietat del text únic a l’ensenyament secundari. Això es una molt bona notícia. Superat aquest condicionant de la dictadura, ara els mestres i les mestres podran triar els llibres de text que els sembli, d’entre –això sí– els que tinguin l’aprovació oficial del *Ministerio*. He escoltat unes declaracions del ministre Domingo. Deia: “*con analfabetismo, por falta de escuelas, no diré que todas las otras instituciones de cultura del Estado son superfluas o suntuarias. No lo diré. Pero diré que perpetuan una injusticia que subleva el alma. Porque el hecho de que la Universidad se abra al rico sin inteligencia y se cierra al pobre con ella, es menos irritante todavía que el hecho de que se cierre al pobre incluso la escuela primaria. Juzguese como se quiera, yo digo: escuelas ante todo, primero que todo...*”. D’això se’n diu tocar de peus a terra.

. . .

Dijous 8 d'octubre de 1931

La setmana passada va haver-hi a les Corts el debat sobre la concessió del vot a les dones. Vaig seguir per la premsa el debat brillant i vibrant entre Clara Campoamor i Victoria Kent ²². La Kent insistia en aplaçar el vot femení. En faig unes poques anotacions per no allargar-ho massa: *“yo necesaria ver a las madres en la calle pidiendo escuelas para sus hijos; yo necesaria haber visto en la calle a las madres prohibiendo que sus hijos fueran a Marruecos; yo necesaria ver a las mujeres españolas unidas todas pidiendo lo que es indispensable para la salud y la cultura de sus hijos”*. Per això, demanava uns anys de convivència amb la República. Mentre tant, va dir: *“señores Diputados, es peligroso conceder el voto a la mujer”*. Aquestes paraules en boca d'una dona republicana fan una mica d'angúnia. La Campoamor la va rebatre dient que les dones també havien lluitat per la República. I va acabar dient: *“Yo, señores Diputados, me siento ciudadana antes que mujer, y considero que sería un profundo error político dejar a la mujer al margen de ese derecho”*. Algunes esmenes van intentar de concedir el dret a vot a partir dels quaranta cinc anys, o que les dones només poguéssim votar a les eleccions municipals. El resultat final fou de 161 vots a favor del dret a votar de les dones i 121 en contra. Ara sí, ja ningú ens podrà aturar. Ho tinc pensat: em deixaré el cabell llarg. És la moda. Com diu la Neus –les dues som com Perot i Mandinga– la rebel lió dels monyos ha començat!. En dies com aquest el cor córrer més que el cap. Ens hem d'asserenar. La setmana entrant portarem la canalla a dinar a la Font d'en Bonet. Ja en tinc ganes, tot i que quan s'esvaloten he de cridar més que la trompeta del nunci.

. . .

Dimarts 20 d'octubre de 1931

El metge Fuster ha vingut a casa a visitar el pare. Tot va bé, de moment. Li ha receptat unes indiccions pel dolor. He acabat de llegir les *Bucòliques* de Virgili. Un text preciós. L'Araceli ha acabat el batxillerat universitari amb

molt bones notes. Vol estudiar filosofia i lletres a la Universitat de Barcelona. Quina sort !. Poc a poc les dones deixem de ser invisibles. Amb els paquets de millores socials que van caient, a partir d'octubre tindrem l'Assegurança Obligatòria de Maternitat. Això vol dir disposar d'assistència mèdica durant l'embaràs i el part, però també la possibilitat de garantir recursos suficients per deixar de treballar abans i després del part. Ara bé, per acollir-s'hi cal ser assalariades entre els setze i els cinquanta anys i amb un ingrés anual per sota de les quatre mil pessetes. Està molt bé, però encara no m'ha arribat l'hora. Arrel d'això em ve al cap que temps enrere vaig seguir la intervenció de la diputada Victoria Kent al Congrés sobre l'equiparació de sous. Si bé les dones poden ser titulars d'una llibreta d'estalvi, també és cert que la llei de contractes de treball continuarà contemplant com a obligatòria l'autorització del marit per fer un contracte laboral a una dona casada. Què vol dir això ?. Ja us ho diré: controlar el contracte, controlar la feina i controlar el sou. Tenen raó la Kent i la Nelken quan diuen que no és possible l'alliberament de la dona sense l'alliberament econòmic. Com sempre, una de freda i una de calenta. Mare meva, si costa d'avançar. Un cop més es demostra que només ho arreglarem amb l'accés al treball i a l'educació. Tornem a casa. L'ajuntament fa gestions prop del Patronat de la Biblioteca-Museu Balaguer perquè la institució adapti l'horari per permetre l'assistència dels obrers a la sortida del treball. Sembla que per la fira tindrem l'*Olimpique Circus* a la plaça de l'estació. Ah!, i al Bosc és previst el passi de *Esclavas de la moda*. Amb tantes coses no hi ha forma d'estulviar. I després, anem regalant vidrioles a la canalla... La premsa duia que el ministre Marcel·lí Domingo va enviar el mes passat un emissari a Mèxic per estudiar l'organització educativa del país centreamericà. Es destacaven quatre elements del sistema educatiu revolucionari: nacionalista, democràtic, social i actiu ²³. No se pas si aquests models es poden implantar d'un país a un altre com si

res. De vegades aquests experiments fan por.

. . .

Divendres 20 de novembre de 1931

S'ha constituït a Vilanova l'entitat Centre d'Esquerra-Estat Català . L'Ignasi hi és ben ficat. Contràriament al que semblava, encara hi ha el projecte d'instal·lar una biblioteca municipal a la sala de banderes del que fou la caserna de Treviño. Penso que no se'n sortiran. Allò està molt deixat de la ma de Déu. Vam passar Tots Sants com si res. Panellets i mistela del forn de Sant Sebastià i el *Don Juan Tenorio* al Bosc. Ple a vessar. Ahir al *Democràcia* recordaven un cop més l'obligació dels pares de portar els fills a l'escola. L'obligatorietat d'ensenyament es per la canalla de sis a catorze anys, amb l'opció dels quatre als sis anys pels que vagin a pàrvuls. L'Ajuntament ens ha passat les dades. Aquest curs començarà amb 2.190 nens i nenes. Quedaran repartits de la següent manera: 683 a les escoles nacionals, 576 a les escoles particulars i 931 a les escoles confessionals. Aquest repartiment no em fa el pes. Vaig anar a la conferència que va fer a l'Ateneu el director de l'Escola Jardí de Barcelona el senyor Hilari Gràcia sobre "*L'Escola, institució social*". Molts i moltes mestres de totes les escoles però pocs pares i mares. El pare espera amb candeletes la visita que Macià farà la setmana vinent a Vilanova. Aquesta vegada serà nomenat fill predilecte i posaran el seu nom a la rambla Principal. De camí cap a casa he comprat una paperina de borregos de cal Caba. A casa només en menjo jo...per allò de les dents. Fullejo l'últim número de *La Dona Catalana*. La Roser del Bruch escriu sobre la dona que a Anglaterra ha presidit el darrer congrés anual del Partit Laborista. La deixa d'excèntrica, de grotesca... Deia la cronista: "*A Catalunya, pel moment, tenim un camí: el del treball ferm, constant, insistent, sense estridències ni matisos de coqueteria. Així arribarem lluny, sostingudes per aquesta tenacitat catalana en la feina(...) i sense perdre la dolça feminitat que és una joia per a la dona..., feminitat, sí, feminisme, mai*". Aquesta llumenera,

no s'ha adonat que hem canviat de segle ?.

. . .

Dissabte 19 de desembre de 1931

Està clar que l'ensenyament és la nineta dels governs de la República i del de la Generalitat. Francesc Macià també en va parlar en la visita de temps enrere: “*volem establir una ensenyança pedagògica estructurada segons uns sistemes moderns ; no volem que el mestre imposi una disciplina ; que aparti els instints dolents i empri els bons ; cordialitat entre els fills de l'obrer i els del hisendat ; que la mentalitat dels alumnes senti la justícia social*”. Són paraules que ens omplen d'orgull. Ho repeteixo i no me'n canso: només amb educació podrem millorar el futur. El de les dones també. No !, el de les dones, sobretot ²⁴. La nota discordant sempre la donen els de *La Defensa*. Abans d'ahir tornaven a pixar fora de test: “*¿Saps, obrer, el que significa escola única ? . Doncs, significa que no tindràs dret a educar el teu fill on tu vulguis ni com tu vulguis, sinó on vulgui i com vulgui l'Estat* ”. No toquen vores. Per cert, ahir va ser a Vilanova l' eminent Pompeu Fabra, tot un savi. Les nostres particulars doctes en la matèria són *les Rossells*. Les Teresa i l'Eulàlia Rosell no paren. Fan classes de català a casa i a l'Ateneu, però també ensenyen francès, castellà, esperanto i el que convingui Vaig ser-hi fa poc. Aquella casa es una mena de museu. Ensenyen a rumiar i, sobretot, ensenyen a aprendre i entendre ²⁵. No en vaig voler dir res quan tocava, però el dia 1 d'aquest mes a les Corts van tornar a debatre el dret de vot de les dones. Un qüestió feixuga i esgotadora. Es proposava que només poguessin votar les solteres, vídues i divorciades, deixant al marge casades, monges i prostitutes. Deuen creure que les d'aquest segon grup són més vulnerables als designis dels homes. Patètic !. La democràcia republicana encara té molt de camp per córrer. I sempre estem al cap del carrer: educació, educació i educació. L'encertava dies enrere el periodista

Manuel Chaves quan deia: “*En una democràcia, el problema fundamental es el de la capacitat de la democràcia para governarse. Esta capacitat se evidencia plenament quan la democràcia cumpre estos dos fines: primero, elevar por la cultura el nivel medio del hombre; segundo , seleccionar las aptitudes y los espíritus, constituyendo la aristocracia del saber (...), la aristocracia que posibilite el ascenso al poder de los mejores*” . El seixanta per cent d’analfabetisme fou l’herència de la monarquia. I ,com diu Chaves: “*una Segunda Enseñanza limitada al tránsito de la escuela primaria a la universidad, falta de escuelas profesionales, cerrado el camino al talento, desatendido todo apoyo a la investigación científica, huérfana la escuela rural, convertido el Magisterio en carrera de miseria, abandonadas las Bellas Artes...*”. I acabava dient: “*mucho por hacer, y necesidad urgente de deshacer o rehacer todo lo hecho por la monarquía*”. Sort en tenim que hi ha gent que veu les coses clares, ... i que a més les escriu.

. . .

Dissabte 26 de desembre de 1931

Avui es Sant Esteve. Ha estat una setmana de bojos. El pare no es va perdre la visita que Francesc Macià va fer a la Biblioteca-Museu Balaguer acompanyant el president del govern Manuel Azaña. Avui i demà al Bosc passen *Hay que casar al príncipe* amb l’actor vilanoví Josep d’Alcantara. Bé, de fet el nom real es Josep Comella, artista de la Fox a Hollywood. Quina il·lusió em faria de veure-la. L’Ignasi ha estrenat una gorra que li queda d’allò més bé. M’amoïna, però, que s’hagi tornat un cul de taverna. Dies enrere venia de *cal Rayo* amb una ferum de cigaló d’anís que tombava d’esquena. Com diu la mare, què en farem d’aquest bordegàs ?. Tot i que les festes de Nadal –o festes de hivern com en diuen ara– han estat més aviat pansides, a casa, com tothom, no ens hem estat d’atipar-nos com mana la tradició. Pollastre rostit, torrons de cal Mira i neules de cal Blanch.

. . .

Diumenge 10 de gener de 1932

Hem encetat l'any tal com el vam acabar. Hi ha qui fa córrer que aquest any serà el més important de la nostra història des de 1714. En els mesos que venen s'han de fer realitat moltes de les millores i expectatives que la República i la Generalitat han aixecat. N'hem parlat tot fent un tomb de rambla per anar a tocar ferro. La mare no ho veu tan clar: "*Aquests savis del govern xerren massa. De vegades semblen les històries del Toribio carboner...*"²⁶. Es ben cert que no hi ha res senzill. A aquestes alçades encara no s'han posat d'acord amb el model d'escola. Què avancem ?, i tant !. Però en aquesta matèria els ajuntaments hi diuen la seva, el govern de la Generalitat també hi posa cullerada , el de la República és el que mana de debò, l'Ajuntament de Barcelona va a la seva... Que si l'Escola Moderna de Francesc Ferrer i Guardia, que si l'Escola Horaciana, que si l'Escola Nova... Així sí que l'aixecarem dreta la paret !. I ja en fa més de cent vuitanta anys que Baldiri Reixac va publicar les *Instruccions per a l'ensenyança de Minyons*. Ho deia el senyor Rodolfo Llopis, director general d'ensenyança primària: "*la escuela ha sido siempre el arma ideológica de todas las revoluciones*". A Vilafranca no estan per tantes punyetes i l'Ajuntament ja ha instal·lat la biblioteca pública a l'edifici de la vella caserna militar. Tot un símptoma de canvi !. Avui he acompanyat la canalla al parc. Jugant amb les marranes han tornat a casa com pillets de platja, més bruts que si treballessin al negre-fum de la Pirelli.

. . .

Diumenge 17 de gener de 1932

Sant Antoni del burret. Avui, a l'escola hem discutit sobre alguns canvis que ha portat el nou règim i que a totes ens venen de nou. Es veritat que cada dia veiem com més dones agafen un costums no sempre ben vistos. A casa, mai ens posem d'acord. La mare no pot entendre que moltes dones vagin amb el cabell tan curt, deixin el coll al descobert o vagin sense mitges. Del fumar, ni en parlem. També cal dir que hi ha famílies

republicanes que ni ho accepten ni ho veuen clar. No em ve de nou el que m'explicava la Neus. Diuen que en segons quines escoles religioses alguns professors gosaven recitar: “*Si a la mujer que es puta / mujer pública la llaman / aquellos bien lo proclaman / República es dos veces puta*”. Crits d'ase no arriben al cel. Com diu el pare, hi ha qui es més burro que els burros del Mariano i del Xinagues plegats. Ara cal continuar la feina que hem començat. El ministre Domingo té tota la nostra confiança. Construir escoles, formar mestres... Temps enrere el senyor Llopis, director general d'Instrucció primària, va dir que hi havia un milió i mig de nens sense escolaritzar. Per fer front al trenta per cent d'analfabets que hi ha cal construir les vint-i-set mil escoles en el termini de cinc anys que s'han programat. Amb aquesta xifra es doblaria el nombre d'escoles actuals. I de bracet, perquè tot vagi com ha d'anar, s'han d'apujar els sous dels mestres. Res de l'altre món. Només es tracta de dignificar la professió com es mereix. Demà portarem els nens i nenes del col·legi a una s'nia de Cap-de-creu a veure com es cuiden els horts: tomaques, pebrots, fesolets, espigalls ... Primer els hem dibuixat a l'escola i els hem pintat amb tints.

. . .

Dimecres 20 de gener de 1932

Els *Federals* s'indignen perquè els regidors republicans van votar a favor de subvencionar les *Escoles Obreres*, institució confessional per l'adoctrinament de la dona. Els *Federals* asseguren que no trigarà gaire a instal·lar-se a la nostra ciutat l'Institut de la Dona que Treballa, arrel de la fusió de la Caixa d'Estalvis amb la Caixa de Pensions ²⁷.

Molt aviat s'establirà el decret de creació de les noves escoles graduades a Vilanova, amb sis seccions per a nois i sis per a noies mercès a l'esforç del nostre diputat a Madrid Joan Ventosa i Roig. De moment, com ja havíem dit, s'establiran a l'Ateneu de la rambla la dels nois i a l'Ateneu Vell del carrer Sant Pere la de noies. Diuen que els mestres ja han arribat a

Vilanova. Serà un repte important. No em penedeixo gens d'haver triat aquest camí. I quan penso que vaig ser una cagadubtes !. Encara recordo aquella propaganda de l'Escola de Bibliotecàries –penso que era dels anys vint– que estava penjada en una paret de l'Ateneu: “*la carrera de Bibliotecària comprèn els estudis més escaients per a la superior cultura femenina i la seva professió és una de les nobles ocupacions a que pot consagrar-se una senyoreta*”. Ha mort el senyor Joan Ferrer i Miró, qui tants anys va ser el meu mestre de dibuix i de tants altres vilanovins. Fou un gran artista. Descansi en pau. L' Ajuntament ha pres l'acord de penjar el retrat de Víctor Balaguer al saló de plens. Crec que és un acte de justícia. Havent sopat, tot i que fa un fred que pela, hem llegit amb la mare algunes lectures breus d'en Folch i Torres dels darrers números del *Patufet*. Mentre, el pare feia dissabte del quarto de l'eixida farcit de tota mena d'endimaris.

. . .

Dimarts 2 de febrer de 1932

Amb la Neus hem llegit i rellegit el full que va distribuir el Consell Local de Primera Ensenyança signat pel seu president Artur Planas on s'establien els principis de l'escola republicana ²⁸. En transcriu una part perquè em sembla força interessant. De fet, si no ho faig així, retalls, papers i paperets els acabo perdent. Ara, si més no, ja sé on trobar moltes dades que m'interessen. I diu la mare que aquest quadern-dietari només serveix per perdre el temps... Deia el full: “*la enseñanza primaria, que es la que está al alcance de todas las clases populares hay que vulgarizarla para que el pueblo pueda perfeccionarse (...) Es momento de responsabilidad para todos pero, sobre todo, para los Maestros, a quienes la República confía en gran parte esta misión renovadora. (...) La Escuela, sobre todo, ha de respetar la conciencia del niño. La Escuela no puede ser dogmatica ni puede ser sectaria (...) Los Maestros revisaran cuidadosamente los libros utilizados en sus Escuelas, retirando aquellos que contengan apologias (...) La Escuela libresca de ayer ha de ser superada por la Escuela activa de hoy. Los horarios viejos y los programas rutinarios han de ser superados por los*

centros vivos de interés y por la libre curiosidad del niño: La Escuela ha de responder en todo momento a los interrogantes del niño”. En llegir aquestes coses sento el pes de la responsabilitat que m’ha tocat com a mestra. Però és que el projecte val la pena !. A Vilanova van començar el curs actual prop de dos mil cinc-cents alumnes repartits en nou escoles nacionals i tretze de particulars. Després d’aquests primers mesos puc dir que s’ha notat més la participació dels pares a l’escola, i la relació general entre l’escola i el poble. Ara, aquests canvis haurien de venir acompanyats de la creació de més biblioteques per potenciar els hàbits de lectura. L’Ignasi arrufa el nas i se m’enfada quan li dic que hauria d’anar més per l’Ateneu i no tant a veure jugar a pilota al camp dels Alumnes Obrers. Tornem a tenir sarau. Els de la Pirelli s’han declarat en vaga. Reclamen millores laborals i augment de sou. Que paguin el italians !. Aviat vindrà Carnaval i se’ns passaran tots els mals. Ja ho té això aquest poble. El programa es ben atapeït: mascarades i cavalcades a dojo, les orquestres dels mestres Planas i Montserrat que no paren... I per uns dies amagarem la misèria sota l’estora. Deia el diari que van agafar un home amb un sac al coll que tremolava com una fulla. Dins el sac hi portava un pollastre, dues gallines i un parell de conills que havia rapinyat de la Masia d’en Dimas. Deu n’hi do. Aprofitant el Carnaval, faig enrabiar la mare amb aquell senyal de la creu tan irreverent : *“per la senyal de la canal, la mare em pega i no em fa mal. Un soldat escabellat, cau de cul i es trenca el cap”*. Si veiés que ho deixo escrit ...

. . .

Dilluns 15 de febrer de 1932

No em vaig perdre cap de les converses-conferències que va fer Maria del Carme Nicolau –directora de la revista *La Dona Catalana*– al Casal Catalanista. En va deixar anar alguna que era per a llogar-hi cadires: *“les dones deuen fer política en la llar mateixa; no en el carrer”* ²⁹. No sé perquè hi vaig. Ho espero amb ganes i després m’enfado com una bleda. Ens queda molt

de camí per fer. I de *Greta Garbos* no en surten a cabassos. L'únic rei que ens quedava –el Carnestoltes– també se'ns ha tornat republicà. El dia del sermó a la plaça de la República va dir: “*Es cert que heu fet el prodigi / tot un règim derrocant / prò el rei que us està parlant / és amic del gorro frigi*”. Fa només tres dies que Vilanova es va llevar ben enfarinada de neu. Quin fred fa !. No ho entenc. Ens canvien noms de carrers que no duïen noms de sant: el del Membrillo és ara Onze de Setembre, el del Jardí és Pau Iglesias, el carrer Major és de Francesc de Sales Vidal, la plaça de la Verdura és del Dr. Robert i la de Lladoners serà plaça del 14 d'abril... Per què ens maregen amb tants canvis ?. Una reflexió de franc. Les fonts literàries ens posen en contacte amb actituds i situacions que confirmen l'aparició de nous models femenins. No ho dic en va. Personatges femenins de la narrativa de Carme Montoriol, Teresa Vernet o Anna Murià ho posen de manifest. I ara que hi som: com ens afectarà la nova llei de divorci ?. Diuen que permetrà la dissolució del matrimoni per mutu acord i sense distinció respecte les pensions alimentàries ³⁰. Hem dinat lleties amb les arengades que vaig anar a comprar a cal Roca bacallaner. Un fart de beure aigua tota la tarda. Ja tenim la Quaresma, i al voltant de la plaça de la Verdura ja han començat les competicions de *calar la bòta*. He de reconèixer que hi ha veritables artistes. Amb l'Ignasi hem fet un tomb de rambla i un gotet d'anís amb gasosa al cafè de *La Grècia*. Els de la taula del costat no paraven de fer l'onso.

. . .

Dijous 3 d'abril de 1932

Partidaris i detractors del català a l'ensenyament es tiren els plats pel cap. Els de *Palestra* apreten amb la campanya de comprar llibres en català. La "*Comisión pro-enseñanza en castellano*" integrada per delegats de la *Juventud Socialista* i estudiants d'algunes facultats ha rebut l'adhesió de l'Agrupació Socialista de Vilanova. Hi ha xarop d'estopa per tothom. D'ara en

endavant l'alcalde podrà cedir el saló de plens de l'Ajuntament per celebrar-hi cerimònies de casaments civils sempre i quan ho demani el jutge. Vaig anar amb el pare a la conferència del senyor Pere Mestres i Albet que organitzava la Joventut Federal. Una definició excel·lent del que ha de ser l'escola republicana. En vaig prendre algunes notes. Va dir: *“Cal que els mètodes d'ensenyament siguin adaptats no solament a l'edat i capacitat dels alumnes; sinó també a les condicions de cada poble (...) Escola estatal, única, laica i activa. Activa perquè l'alumne desenrotlli les seves facultats amb iniciativa pròpia, sota la direcció del mestre, però sense imposicions (...) Abans del 14 d'abril, l'ensenyament superior havia estat sempre un privilegi dels rics, i en quant a l'elemental, estava abandonat en mans d'ordres religioses”*. Va donar moltes dades de com es reparteixen els més de dos mil alumnes de la vila i va agrair molt especialment l'esforç dels particulars que fan possible les ensenyances nocturnes de l'Ateneu, l'Escola Montessori i la del Pòsit de Pescadors. Tot i això, encara quedaven encara cinc-cents nens i nenes sense possibilitats d'anar a cap escola. Pere Mestres acabà amb un emotiu reconeixement pel nostre amic Joan Ventosa: *“qui logrà que pel Ministeri d'Instrucció Pública es donessin tota mena de facilitats i s'acceptessin provisionalment els únics locals de què podia disposar l'Ajuntament – la creació de dues noves Escoles Graduades de sis graus cada una, que avui funcionen ja amb capacitat per 500 alumnes”*. Mentre, l'arquitecte municipal està acabant els plànols del nou edifici.

Cap a sopar!. Patates amb fesolets i uns molls passats per la paella.

. . .

Diumenge 17 d'abril de 1932

Vam celebrar el primer aniversari de la República en un ambient entre pessimista i derrotista ³¹. No ho acabo d'entendre. En aquest país passem d'un extrem a l'altre amb massa facilitat i sense motius de pes. A la plaça de la República s'hi va fer una trobada de tots els nens i nenes de les escoles públiques i de moltes de particulars. Bona part de les nenes anaven

guarnides amb cintes al cap amb els colors de les ensenyes republicana i catalana. A les onze va fer-se la manifestació amb alumnat i professors, la corporació municipal, demés autoritats i representants de les societats per dirigir-se a la plaça del 14 d'abril a la Geltrú. La banda de música i una selecció de nenes de diferents escoles, sota la direcció del professor Sr. Xicola, entonaren *El Cant del Poble*. Parlaren l'alcalde Sanmartí i el regidor Vicenç Nolla, que glosaren la importància de la diada. Allavors descobriren la placa de la nova plaça del 14 d'abril ³². De tornada, el conseller de la Generalitat Pere Comas va fer un altre parlament. Més música i bosses de confits per a la canalla. Actes emotius i amb molta participació. Tot plegat em ve bé per deixar quatre notes de l'escrit del senyor J.F. Ferrer al *Diari de Vilanova*: "*Els rebentistes creien en l'ensorrada i en la desfeta i en el fracàs. Els fanàtics feien creure a tothom que l'única solució estava en els excessos, en els sectarismes i en les estridències. Ni uns ni altres volien comprendre que la República era indiferent a llurs passions i a llurs egoïsmes*". A l'altre cap de carrer un altre personatge de qui no diré el seu nom, deia: "*El manament de que els alumnes de les escoles anessin en processó pels carrers el dia 14 d'abril, per a donar més lluïment a la festa, es de regust borbònic. Qui va presenciar-ho no podia pas diferenciar la cara que feien els nois el dia 14, de la que feien en qualsevol de les passades Fiestas de la raza dictatorials. Els cops de canya eren els mateixos. Cercar a les escoles aquesta mena d'explotació innocent pels actes oficials de plaça no es gens meritós ni valora l'acte. La dita ja ho resa: soldats i criatures a meitat de preu*". Té bona part de raó. Però els responsables no són els mestres, són les autoritats en manar-ho i els pares en consentir-ho. Vaja, una olla de cols...

. . .

Dissabte 30 d'abril de 1932

Aquest passat Sant Jordi va ser d'allò més especial. Es veritat allò que diuen de que la República ha dut una autèntica efervescència cultural. El patronat de la Biblioteca-Museu Balaguer va organitzar la Festa del Llibre

repartint obres de Víctor Balaguer entre les escoles públiques. Pere Comas, Conseller de Justícia i regidor de l'Ajuntament de Barcelona va fer una conferència al *Federal* parlant de *L'obra cultural de la República*. Vaig anar a prendre quatre notes: “a Barcelona hi havia cinquanta mil criatures sense possibilitat d'acudir a l'escola. En set anys de dictadura s'havien inaugurat dos Grups Escolars. Amb la caixa buida, n'hem inaugurat vint-i-dos”. Algun dia s'haurien de demanar responsabilitats per tot allò que no es va fer, i per altres coses que sí que es van fer. Acabaria com el rosari de l'Aurora i no en faríem un pam de net. Es com l'anècdota que de tant en tant explica l'alcalde Sanmartí: “l'alcalde sortint digué amb satisfacció que hi havia 44.000 pessetes a caixa; més va descuidar-se de dir que n'hi havia més de 70.000 de deutes”. El treball que vaig fer al curs de les germanes Rossell sortirà publicat en un butlletí. Quina il·lusió que em fa !. Tarda de recados : sabó de cabell a cal Jaumet i un de tot una mica a cal Rius Roig. Havent sopat ha vingut l'Ignasi i l'hem fet petar. Diu la mare que la República acabarà malament perquè la personifiquen en forma de dona. Sempre veu boires. Es veritat que la República ve simbolitzada per un bust de dona amb gorro frigi i , de moment, podem estar contents amb els resultats. Com diu el meu director, la República, com tantes altres coses, durarà mentre la intel·ligència s'imposi a la intransigència. Perquè això passi només tenim el camí de l'educació ³³. I res és senzill. En l'educació s'hi barregen les competències de l'Ajuntament, el govern de la Generalitat i el govern de la República !.

. . .

Dimecres 25 de maig de 1932

S'ha creat una comissió local presidida per Gustau Galceran per organitzar les festes commemoratives del centenari de la mort de Goethe. Vaig anar a la conferència de Maria Teresa Gibert a l'Ateneu organitzada pel Centre d'Esquerra-Estat Català sobre "*La missió social de la dona*". Molta

teoria i bona voluntat, però la realitat és tossuda. Ahir, a la plaça del Pou un home va matar la seva dona a ganivetades. Veure'm com s'aplica la nova llei del divorci que les Corts van aprovar a primers de mes. Sovint dic que tot s'arreglarà amb més educació. Però, quina educació ?. Cada cop hi ha més sistemes d'educació i models pedagògics que es presenten com els millors, els més moderns, els més eficaços, els més europeus, els més... Sobre això i altres coses no ens posem d'acord amb la Neus. Ella es una gran defensora del mètode Montessori. L'escola d'aquest mateix nom va començar a funcionar a Vilanova el curs 1928-1929. Una escola privada, cara, classista, però alhora, molt progressista i orientada a les classes mitjanes i altes. Només cal veure els noms de les juntes de pares. Aquest curs hi ha quaranta dos alumnes i el mètode s'aplica a infants de parvulari de tres a vuit anys que –tal com va dir la fundadora– aprenen jugant. Encara hi ha qui no vol escoltar, però és de justícia recordar que en aquest país va haver-hi un sector de la burgesia que a primers de segle va ser conscient que calia modernitzar l'ensenyament. La tradició pedagògica del país era trista ..., o potser tràgica. Tant se val escoles privades, religioses o estatals. Aquella minoria culta va advertir altres realitats més enllà de les nostres fronteres. Aquelles van ser les bases de l'actual escola de la República ³⁴. Jo penso que tota opció es bona per netejar el món d'analfabets. Però passa per tenir més escoles i mestres més ben pagats. Fora d'aquí també hi ha iniciatives i experiències meravelloses com les *Misiones Pedagógicas* que pretenen dur la cultura al món rural, o les *Universidades Populares*. La mare , que en aquestes coses és una mica bleada i fàcil d'enredar, ens diu que les mesures que afavoreixen les dones i l'ensenyament són impulsades per maçons, lliurepensadors i anarquistes. Jo penso –potser soc una mica passerell– que són els principis republicans els que llauren el camí. La mare encara té la visió androcèntrica que li han imposat a ella i a generacions senceres durant anys i panys.

. . .

Diumenge 12 de juny de 1932

Estic contenta per la Neus. Aviat començarà les suplències a la graduada de noies de l'Ateneu vell, a l'edifici de les carnisseries velles del carrer Sant Pere. Hi anirà de nou a dotze al matí i de tres a cinc a la tarda. Hi trobarà moltes de les mestres que han destinat aquí: la Lluïsa Martín, la Teresa Torrandell, la Filomena Rutllant, l'Elvira Montull, la Luisa Laguna o la Maria del Carme Ordí..., ah !, i el Sr. Galceran de director. Amb les noves escoles calen més i més mestres. Mentre, al *Federal* s'ha constituït el *Grup Femení*. El pare m'engresca per formar-ne part. La mare, tot al contrari. Tinc a mans el manifest que han fet córrer: “*si bé la principal finalitat és la d'establir aquest contacte entre les dones republicanes i d'esquerra, preparant la seva actuació pública, també es el nostre objectiu el d'aconseguir la seva capacitat enlairant el seu nivell cultural i procurant la infiltració d'un ample sentit d'humanitat en la política*”. De bones intencions no ens hi falten. N'és la primera presidenta la Rosalia Rius, ben coneguda de casa. Ahir vaig anar al cine amb l'Ignasi. Com gairebé sempre m'ho vaig passar d'allò més bé amb la del Charlot . L'Ignasi amb la de *combois*. Els crits de *pastes i caramels !* dins la sala comencen a fer una mica de nosa. Els pares, després de dinar i del *moka* van anar al Bosc a veure La Dolorosa, sarsuela organitzada pels Amics del Teatre i de les Arts. Anaven molt arriats, de vint-i-un botó. Feien goig. Cap al vespre he estat preparant exercicis fins tard. M'he d'esforçar. No vull que em passi com a la mare. L'avi li deia sovint : “*llàstima que siguis una nena, amb ho intel·ligent que ets podries fer una carrera*”³⁵. Coses de l'època. També els deien que fer el batxillerat era cosa de *xicotots*. Les coses estant canviant. Lentament, però penso que anem sortint del forat. Tenim més escoles, més mestres, revistes temàtiques, biblioteques, seminaris, laboratoris, centres de formació pels mestres... Canvi de tema. Pels trajos de garbí i de llevant ja hi

comencen a sovintejar les cares conegudes de cada estiu: els Junoy, Aiguader, Rebull, Macià, Sagarra...

. . .

Dijous 14 de juliol de 1932

Amb la xafogor em fa mandra d'escriure. Hi ha bones notícies al sector de l'ensenyament. L'alcalde Sanmartí - en nom de la comissió de cultura - ha instat a l'arquitecte municipal perquè comenci el projecte de la nova escola mixta graduada per vuit seccions als terrenys de la rambla Samà que Caixa de Pensions cedeix a l'ajuntament. A veure si es desencalla d'una vegada. Per Sant Joan no vam sortir tot i la gresca organitzada en molts barris. Alguns joves van ser denunciats per contravenir el ban del governador civil que prohibia tirar coets a altes hores de la nit. Un regidor de l'ajuntament ha dit que cal un pla per tenir vigilats els nois i noies que amb dos mesos de vacances pel davant, i els pares treballant, vagin pel carrer *exposats a qualsevol desgracia*. Molta xerrameca, però al capdavall res de res per falta de pressupost. El pare va ser a la conferència que el senyor Josep Maria Tallada va fer al Foment sobre "*La crisi econòmica mundial*". Les coses no rutllen i el món està cada dia més trasbalsat. Ahir vaig comprar mitja dotzena de *yoghourts* a la farmàcia Julià. Mira que en són de bons. Per cert, com es deuen dir en català? . Ja ho deien al diari: "*Pocs llibres, molt pocs, han estat editats per a l'ensenyament de la llengua catalana als infants, i aquesta qüestió la Generalitat havia de veure-la a priori*". Que queden moltes coses per fer?. I tant!. Però això no treu que mai s'havia fet un esforç tant intens en matèria educativa en aquest país i en aquesta ciutat. Velles i noves escoles, el projecte d'un nou Grup Escolar, els Ateneus, l'Escola d'Arts i Oficis..., i l'efervescència d'un bon gruix de societats de tota mena que multipliquen les activitats culturals. Un panorama que ens enorgulleix. Ja ho ha dit algú: "*aquesta Vilanova és com una ciutat del Renaixement*"³⁶. Tot i la calor em costa

d'anar a la platja. M'espanten els colls de mar, els voleranys i els peixos que pugui haver-hi. En tinc prou amb una mica de xipoller a tocar de la sorra.

. . .

Dimecres 10 d'agost de 1932

Vaig passar la Festa Major amb més pena que glòria. Estic capficada preparant els exàmens de setembre que em permetin poder guanyar una plaça fixa de mestra en alguna de les noves escoles o, qui sap, si potser al nou Grup Escolar projectat. No tinc el cap per a res més. L'Ignasi i els seus amics només pensen en política, rumiant quina en poder fer. Un dia d'aquests l'escataré bé. Festa Major de sardanes amb La Principal de Peralada, castell de focs a la plaça de l'Estació, xiquets de Valls, orquestres i orquestrines..., i les actuacions d'Emili Vendrell al Bosc i la Imperio Argentina a l'*Artesano*. Voleu públics més diferents?. O potser tindriem una sorpresa... La mare i les seves amigues estan preocupades per l'exhibició de publicacions pornogràfiques als quioscs. Els que manen no se n'acaben de sortir. La mare m'apreta per anar a cosir a casa Sagalés. Sembla que busquen cosidores a màquina. De ben segur que més s'estimaria veure'm cosir llençols i cobrellits que no veure'm fent de mestra. Quina paciència que he de tenir!. Es fa tard. Avui acabaré amb les reflexions que sobre el vot femení feia l'altre dia el senyor Guix a les pàgines del diari. L'escric de cap a peus, perquè només el fet de rellegir-lo i recordar-lo de tant en tant m'ha de fer més forta i decidida. Deia: "*Sempre m'ha fet por que la dona tingués el dret electoral, actiu i passiu. Això, es, ésser electora i elegible. I he sentit por, no precisament perquè la dona hagi intentat combatre l'home en comptes de complementar-lo serenament, sinó perquè així es despulla de l'encant de la feminitat. Que la dona tingui llibertat civil ho trobo bé. Que la dona tingui llibertat política, ja em fa pensar més (...)*Els èxits que tan adaladerament cerca la dona moderna jo opino que la condueixen al seu fracàs. Es cert que la dona espanyola ja ha conquistat un article 36 de la Constitució en que s'iguala a l'home en l'afer electoral. Però també es cert que cada dia més la dona

de ciutat va dreta a les plataformes dels tramvies i la dona del camp es menys glorificada. I poc a poc va perdent-se el culte a la dona. L'home, moltes vegades, al descobrir en els vostres ulls un títol universitari té una desil·lusió. Generalment, no saben sostenir el pes dels títols universitaris i vos enfonen amb ells, el títol graciós de la vostra feminitat. Us ha enlluernat la Universitat i per ella heu prescindit de fer-vos una cultura. Ara vos enlluerna la política i per ella deixeu massa sovint el vostre gest femení i les vostres actuacions més pròpies(...) No hi penseu massa en el vostre dret conquistat. Sigueu femenines, que això no vol pas dir que deixeu d'ésser patriòtiques". Només se m'acut una paraula: Pocalolta !. Bona nit.

. . .

Dijous 1 de setembre de 1932

Sembla que ja estem recuperats de l'ensurt que vam tenir a mitjans d'agost amb l'intent de rebel·lió del general Sanjurjo. Vol dir que la República és prou forta i segura ?. Tant de bo !. Hi ha novetats del Grup Escolar . Dissabte de la setmana passada, a la sala d'actes de la Caixa d'Estalvis de Vilanova es va fer la signatura de l'escriptura de fusió amb la Caixa de Pensions. Una de les clàusules contempla la cessió dels terrenys de la rambla Samà –l'antiga s'nia Sidós– a l'Ajuntament. Allà s'hi podrà aixecar el nou Grup Escolar. Sort n'hi ha, perquè ara fa quatre anys allà mateix s'hi volien construir cases barates. Sembla que anem ben encaminats. A França ha presentat un estudi que pretén demostrar que el consum de vi té efectes benefactors pel càncer. Quina bestiesa !. Ara resultarà que els parroquians de cal Silet van sobreixits de salut. El Consell Local de Primer Ensenyament ha marcat les festes oficials pel curs vinent. Hi ha pocs canvis: 6 de gener, 17 de gener; dilluns, dimarts i dimecres de carnaval; 19 de març; dijous, divendres, dissabte i dilluns de Pasqua; l'Ascensió, el 29 de juny, Corpus i el 1 de novembre. La Neus faria dies que insisteix perquè anem plegades a una sessió espiritista que organitza no sé qui. A mi em fa por. Diu que la majoria de les participants són mestres,

dones de polítics i sindicalistes. Que si volem ser modernes i avançades al nostre temps cal anar a aquests llocs ³⁷. Jo em pregunto, què vol dir ser moderna ?. Sempre acabem donant tombs al mateix: que si el feminisme burgès es limita a demanar el dret de vot de les dones i poca cosa més, que si el feminisme obrer només pensa en la revolució i prou , que si el feminisme tal i qual ... Penso que ser moderna és, precisament, poder fer amb tota naturalitat allò que els va ser negat a la meva mare, la meva avia o la meva besàvia. Es moment d'aprofitar les oportunitats que ens dona la República i mirar endavant. Es evident que això que estic dient està molt lluny de les *Escoles Obreres* dels Esbarjos ,on les noies es preparen per ser bones mares i esposes condemnades per sempre més a les feines de la llar. Elles pregonen: "*La dona cristiana i culta esdevé en la llar fornal i forja d'homes de demà, per a l'Església i per la pàtria*". Què voleu que us digui !.

. . .

Diumenge 25 de setembre de 1932

Fa un parell de setmanes que *Democràcia* feia una descripció detallada del nou edifici del Grup Escolar. Hi havia un dibuix en perspectiva molt maco i elegant de l'arquitecte Josep Maria Miró i Guibernau. Diuen que s'hi estudiarà fins el darrer detall atès que els nens i nenes hi passaran una mitjana de cinc hores cada dia. S'hi preveuen vint classes de cinquanta alumnes. Hi ha una cosa que no m'agrada: nens a l'esquerra i nenes a la dreta amb escales separades a partir d'un vestíbul comú. També hi haurà biblioteca i museu escolar. Serà un edifici digne de la nostra ciutat. Una citació que m'anoto amb orgull. Es de Jules Simon : "*El poble que té les millors escoles, és el primer poble*" . I si pel mateix preu en voleu una altra, de Joaquin Costa: "*La escuela y la despensa, la despensa y la escuela: no hay otras llaves capaces de abrir camino a la regeneración española*". La mare s'ha mirat un vestit nou a cal Riera del carrer del Comerç. Per la Festa Major se'l va tacar de vi, i tot i haver-lo remullat varies vegades en llet bullent no hi ha manera que marxin

les taques. Li sap greu gastar diners en roba, però, què hi farem ! . Els preus són cars. Ahir vaig comprar un entrepà de mortadel·la a cal Gavardós per vint-i-cinc cèntims. Si m'hi posava mantega eren deu cèntims més. Amb una compra de sis pessetes et regalen un io-io. Se les empesquen totes per vendre. El pare ha arribat a casa amb el calendari *El Universo en 1933* de l'astrònoma vilanovina Mercè Coll, digna successora del seu pare Francesc Coll. Penseu que aquest calendari es coneix a tot Catalunya com *El Villanovés*. Pagesos, hortolans i mariners en fan un bon ús ..., i també alguns caps emboirats que veuen venir el demà passat. Els de La Confiança ja fan propaganda dels panellats. I encara queda més d'un mes. Tothom vol córrer massa. Per cert, arran del projecte de nova organització territorial, l'Ajuntament ha creat una comissió per vigilar i fer les gestions oportunes perquè la ciutat sigui la capital del Penedès.

. . .

Diumenge 16 d'octubre de 1932

Han eliminat l'altar de la capella del cementiri i també l'àngel de l'entrada. Vols dir que calia ? . L'alcalde ho justifica d'acord a la llei de Secularització de Cementiris. Són qüestions que molesten més als vius que als morts. A *Democràcia* continuen donant detalls del nou Grup Escolar, ara amb un plànol en planta. Asseguren que "*s'han estudiat molts edificis d'escola, nacionals i estrangers*". Al diari, parlant del joc, en deien una per sucari-hi pa: "*a mesura que es generalitza la igualtat de drets entre els dos sexes, es posa de relleu que, en molts aspectes, la capacitat viciosa del sexe femení guanya la del masculí*". L'estupidesa no entén de gèneres. El món de l'ensenyament continua una mica trasbalsat. Amb l'Estatut han escurçat les competències de la Generalitat en matèria educativa. Els centres de primer i segon ensenyament continuaran depenent en bona part del govern central, i el govern català només tindrà atribucions directes en aquells centres de pròpia creació ³⁸. Un galimaties, vaja. Amb la Neus ens hem entretingut mirant alguns dels llibres de text

que han estat aprovats pel govern. Hi ha una mica de tot. M'han cridat l'atenció el *Llibre de la Natura* de Salvador Maluquer i Antoni Parramon, *Les ciències a la vida de la llar* de Rosa Sensat, les *Vides modèliques* i *Vides heroiques* de Carles Rahola o les *Lectures suggestives* i *El llenguatge a l'escola* de Raimon Torroja ³⁹. L'esforç de la República per a millorar l'educació i la cultura de la ciutadania és lloable, i jo, com a persona implicada, me'n sento especialment orgullosa. En aquest aspecte tan el govern de Madrid com el de la Generalitat fan bondat. Un ensenyament inspirat en els principis de: treball, llibertat, justícia social i solidaritat humana. Com diu Rafael Campalans: *política vol dir pedagogia*.

. . .

Diumenge 30 d'octubre de 1932

Ha mort el senyor Pirelli. El de la fàbrica de fils elèctrics. Hi ha mostres de condol oficial pel traspàs. El *Diari de Vilanova* parla dels catalanistes que amb l'Estatut surten com bolets. Em deien dies enrere que les monges de les escoles estan esparverades : les Tereses, les Providències, les Puríssimes o a l'*Amparo*. Se'n senten a dir de tots colors. També es parla de la immediata confiscació de can Colapi. També es veritat que avui per avui, sense aquestes escoles, no hi ha prou oferta pública per a tots els nens i nenes pendents d' escolaritzar. Les privades: ca l'Escarrà , col·legi Carbonell i l'Acadèmia Vilanova tampoc van sobrades. Ara que bé la fira –si no surt cap ciri trencat– compraré una *Wertheim* a la mare. Crec que amb els diners que em donen a l'escola m'ho puc permetre. La màquina que té ara es per llençar-la, tot i que ja sé que a ella li doldrà. També m'agradaria comprar una ràdio pel pare. Les Philips de cal Rovira no són massa cares. Potser m'esperaré al *cumpleany*s. Vam discutir amb l'Ignasi pel de sempre. Tenim governants prou preparats ?. N'hi ha prou amb ser universitaris o intel·lectuals ?. Molts provenen de la mítica *Institución Libre de Enseñanza*, una entitat que, de fet, ens enllaça amb la nostra Primera República ⁴⁰.

Això ho veus molt especialment en els que dirigeixen la política educativa, allò que alguns anomenen *la revolució pedagògica*, com els ministres d'Instrucció Pública Marcel·lí Domingo o Fernando de los Rios. Arriba el fred i els pobres moixons del terrat de l'escola van ben estarrufats buscant l'escalfor del sol. Sort en tenen de la canalla que els hi porta molletes de pa.

. . .

Divendres 25 de novembre de 1932

Finalment, la comissió de cultura ha d'aprovar el projecte del Grup Escolar com a escola mixta amb vint seccions. El pressupost puja a 968.597,18 pessetes. Bufa !. Diuen els promotors: *“que els escolars ,en entrar, tinguin una sensació, tal vegada en ells inconscient , de que entren a un lloc agradable i benestant; que hi estiguin bé a l'escola”*. Per la fira Josep Maria Cucurella i Joaquim Muntaner van fer la primera emissió de Radio Vilanova des del carrer Progrés. No haurien pogut triar un carrer millor. A les passades eleccions al Parlament de Catalunya, a Vilanova també s'ha reproduït la majoria d'Esquerra Republicana enfront de Concòrdia Catalana. Els diputats més votats han estat: Pere Comes Calvet, el metge vilafranquí Salvador Armendares, Francesc Riera, Joaquim Bilbeny i Gaspar Armengol. Em val el resum que n'ha fet el senyor Remigi Juncà, alcalde de Cubelles i mestre de història de Catalunya, en carta a Joan Armengol: *“ni les prediques de Marcel·lí Domingo, ni la caixa dels trons d'en Cambó, ni'ls baladreijos d'en Lerroux, ni les concòrdies, ni les concentracions, han pogut deturar l'empenta de l'Esquerra (...) Joestic content, més que pel triomf de l'Esquerra, per l'ensorrada del lerrouxisme, marcel·linisme i espanyolisme, que ja era hora que tot això plegat anés al femer a podrir-se, ja que a Catalunya tot això ens hi sobra...”*. Ho del marcel·linisme em sap greu, perquè Domingo és un bon element i una víctima fàcil de la canibalització que viu aquest país. He dut els nens d'excursió, ara que encara no fa gaire fred. Ens hem arribat fins el Pedruell i hem collit unes quantes figures secallones. Hem

agafat unes mates d'espígol, romaní i farigola que després trasplantarem en uns cossis que tenim al terrat de l'escola. També hem vist un munt de conills, un esquiroi i una mustela. La canalla aprofita aquestes sortides, i naltros també. Ja tenia raó el professor Pau Vila quan deia que *la geografia s'aprèn amb els peus*, o bé que, *la geografia s'ha de fer amb les espadenyes*. He passat per *La Carpeta Moderna* a recollir l'últim número de *Prisma* i uns contes de l'editorial Calleja.

. . .

Divendres 16 de desembre de 1932

Vaig atabalada amb la feina, les compres, recados i els embolic de casa. La mare està toveta i li cal ajuda. Surto poc. Per Santa Llúcia, diada de les modistes, vaig sortir amb la colla i ens ho vam passar d'allò més bé. A l'*Artesano* vam anar a veure *París* i una de riure del butzo i el prim. Al vespre hi havia ball amb l'orquestra Planas però em feien molt mal els peus i no vaig anar-hi. La majoria de la colla van sortir ben firades de la rifa, amb detalls de les cases col·laboradores: La Africana, Calçats Rovirosa, Magatzems Ricart, Antoni Colldeforns, Casa Jaumet, Perruqueria Carré, Merceria Albà, Calçats Pujadas, Sabateria Coll, Casa Fabré i altres... Al vespre repasso retalls de diaris. Es veu que les classes d'història de Catalunya de les escoles no convencen al senyor Agustí Calvet. Diu Gaziel: *“la història que s'engorja a menuts i grans, no és pròpiament història, sinó un conjunt de llegendes edificants i altres contes a la vora del foc. La història veritable és cosa per a molt poca gent i que sols pot abordar-se després d'haver rodolat molt per la vida. És la darrera i la més abrupta de les disciplines humanes (...) Jo voldria una Història de Catalunya que es deixés per sempre més de contar el que hauria hagut de ser i no fou, per dir-nos el que ha estat, el que és, per veure si així podíem arribar, per fi, a veure clarament el que pot ser”*. Tot i que la Constitució republicana garanteix el drets dels homes i les dones, hi ha inèrcies que costen de superar. O potser es qüestió del redactat. Hi ha un article que diu: *“No podran ser fundamento de privilegio*

jurídico: el nacimiento, la clase social, la riqueza, las ideas políticas y las creencias religiosas. Se reconoce, en principio, la igualdad de derechos de los dos sexos". Què vol dir això de "*en principio*"?. No m'acaba de convèncer ⁴¹.

. . .

Diumenge 15 de gener de 1933

L'any ha començat amb tot un seguit de notícies i previsions carregades de malastruc. Incerteses que omplen d'angoixa a la mare, penso que sense cap motiu. La revista *Prisma* promourà el projecte de *La Historia de Vilanova i la Geltrú* on conviden tothom a participar. Volen fer una edició completa i acurada que substitueixi les obres d'en Garí i de Coroleu que, diguem de passada, ja fan olor de ranci en molts aspectes. Volen editar-la en fascicles de setze pàgines, dos cada mes al preu d'una pesseta cada fascicle. La de Coroleu serviria com a base de treball. A veure si tira endavant. Com diuen els de *Democràcia*, aquest any serà de brega electorera . Els pronòstics, però, no són gaire optimistes: "*hi ha qui es refrega les mans de gust bo i estafent una mitja rialleta de frare astut, en pensar només amb el triomf que obtindran els facciosos reaccionaris amb la vigència del vot femení...(...) La cívica femenina compta, diuen, en nostra vila, amb un dos mil vots. Comencem, doncs, a tremolar els justos esquerrans. Abans d'un any tots els carrers i places de Vilanova portaran noms de sants...*". Així, doncs, la culpa de les dones... com sempre !. He fet uns cursets –que en diuen pedagògics– a l'Institut-Escola de Barcelona. N'és director d'aquest centre d'ensenyament secundari el vilafranquí Josep Estalella, físic, químic i pedagog. D'ell són les paraules: "*Ens hem proposat de fer homes bons; si a més em surten savis millor encara*" . Tenen bons professors com Jaume Vicens Vives, Solé Sabarís o Ramon Aramon. De vegades em plantejo de si cal continuar escrivint aquestes notes. Servirà de res ?. El pare m'engresca dient que en rellegir-les seré conscient de que les coses van endavant. De fet, com a exercici de distracció també em satisfà. Sense pretensions i per portar la contraria a l'escriptor francès Alphonse Karr que deia: "*la dona que es dedica*

a escriure augmenta el nombre de llibres i disminueix el de les dones”. Quin beneït !. També hi havia aquella dita popular que deia: *“dona que parli llatí, no la vull jo per a mi”*.

. . .

Diumenge 5 de febrer de 1933

El peix de massapà que rifa el Josep Soler del forn de Sant Sebastià la diada d'aquest sant li va tocar aquest any als pares de la Neus. Em van convidar molt amablement a peix i vi dolç. I de l'actualitat ?, tornem-hi que no ha estat res. Com pot ser que les dones siguem sempre l'ase dels cops ?. Amb tot el que ens ha costat d'aconseguir el dret a vot, i encara ens caldrà demanar disculpes. A *Democràcia* el senyor Egea hi tornava amb els arguments de sempre: *“Quin és avui l'estat actual de la dona i quina preparació política té ?. Afavorirà el vot de la dona les esquerres o les dretes ? (...) La dona , generalment (sense pensar ofendre), no ha tingut el nivell cultural que li pertocava, demés que quasi sempre l'ensenyament era religiós i insuficient (...) Podríem avançar , sense por d'error, que en l'estat actual de coses el vot femení és cridat a afavorir les dretes generalment (...) Costa tant trencar la tradició de segles que imposava el que la dona fos un ésser inferior i, com a tal, no intervenir en res més que treballar, sense ficar-se en res, perquè no eren coses de dones !”*. Així doncs, quan tindrem l'oportunitat de canvi ?. Ara sí que veig que el pobre Marcel·lí Domingo durarà poc al capdavant del Ministeri d'Instrucció. Va prometre la creació de set mil places de mestre, i al ritme que anem... Com sempre, falten quartos !⁴². Potser caldria esgarrapar diners d'altres llocs, com ara de l'exèrcit colonial . Parlant d'això Angel Osorio va dirigir l'altre dia un clam contra la guerra. Per la seva part la Clara Campoamor va demanar l'altre dia a les Corts de suprimir el pressupost de guerra. I qui li va fer cas ?. Ni les dones !⁴³. A casa ens agrada d'escoltar les emissions nocturnes de Ràdio Vilanova, molt especialment les dissertacions tant ben documentades d'en Francesc Serra-Novas. Es una bona teràpia abans d'anar a dormir. Gràcies a l'Escola

Graduada de nens tots els alumnes de les escoles de Vilanova podran anar a les sessions de cine de l'Apolló de franc. Es una bona notícia per a la cultura dels infants. Hi ha moltes maneres d'aprendre de lletra. Millor això que no pas que facin el pillet per places i carrers.

. . .

Diumenge 12 de març de 1933

Dies enrere vaig parlar de l'escrit del senyor Egea. Ahir esmenava i matisava l'opinió. Deia: "*La República ha d'ésser l'ampla escola on es formi el gran moviment feminista que, capacitant la dona, l'elevi al nivell que li pertany, esborrant per sempre aquestes diferències existents*". Ara ja m'agrada més !. Tot i així, els de *Democràcia* fan ballar el cap a la gent tant de parlar del dret de vot de les dones i el feminisme. Perquè fan tanta por a la gent ?, Perquè s'acosten les eleccions ?. El projecte del nou Grup Escolar ja ha estat aprovat pel consell provincial de primera ensenyança i per la Junta provincial de sanitat. L'han tramés al ministeri corresponent per la seva aprovació definitiva. Una notícia excel·lent !. Cada dia es veu més gent aturada pels carrers. Això fa esgarrifar. A veure si ens hi notem una mica amb l'engegada de la nova fàbrica de filats i teixits del senyor Font Vilaseca prop de l'ermita de Sant Joan. Amb aquest ambient emboirat la dreta del Gil Robles farà mal... A la ràdio han començat el programa de cultura *Magazines radiats* de Manuel Amat i F. Serra-Novas. Cultura de gruix. Per cert, dies enrere el pare va comprar el llibre *Sota el cel de Vilanova* que han escrit els dos lletraferits. A casa l'hem llegit tots. Deia la propaganda: "*el llibre que no deu mancar a la biblioteca de cap vilanovà*". Jo sempre els dic als nens que l'home ha d'alimentar el cos, el cap i l'esperit. Cultura sí, esbarjo també. He dit esbarjo ?. Amb l'Ignasi vam anar a veure el *Tarzán de los monos* que estrenaven a l'Apolló. Escenes i sons espectaculars. Potser els efectes especials eren millors a *King Kong*. I del Johnny Weissmuller ..., ja en parlarem amb la Neus. A l'Ignasi no li agrada que en parli. En sortir

vam anar a tombar pels magatzems Ricart. Ja n'hi ha prou per avui. Hi ha una dita que fa: “*educa un home i educaràs un individu; educa una dona i educaràs una família*”. Tot i que hi ha coses que van canviant, avui encara és així. Millor però, que allò que diuen en alguns col·legis de monges: “*l'educació de les dones ha de dirigir-se al cor, no a la intel·ligència*”⁴⁴. Agradarà, o no, però la República ens ha dut a les dones dignitat, respecte, consideració i reconeixements que mai abans havíem tingut en aquest país.

. . .

Diumenge 16 d'abril de 1933

Per carnaval vam tenir una bona colla de forasters. Els actes a La Sala van ser molt concorreguts. Vaja, com les mascarades de la Grècia Grogia. L'incendi de cal Ganeta ens va espantar, tot i que ens agafa lluny de casa. Només els falta això als treballadors i treballadores. Ha traspassat el mestre Francesc Vives. Ja feia temps que s'havia jubilat com a mestre del col·legi públic de baix-a-mar. Era un il·lustrat de debò, un exemple pels que pugem. També ens ha deixat el senyor Francesc Morgades, president de l'Ateneu. D'altra banda, la senyora Pilar Corrales serà la nova directora de la Biblioteca Balaguer. Ah!, finalment l'estrena a Vilanova de *Grand Hotel* de Greta Garbo a l'Apol·lo. Diuen que aquesta pel·lícula és l'orgull de la Metro Goldwyn Mayer. Els pares són més de sarsuela. Van fer cap al Bosc a veure *El Barbero de Sevilla*. Per cert, hi debutava el tenor vilanoví Anton Batet. L'Ajuntament ha decidit que l'aula de música de l'Escola Graduada de nens de l'Ateneu de la rambla sigui transformada en biblioteca i sala de projecció. La sala de música serà en una altre lloc. És una bona pensada. La commemoració del segon aniversari de la República ha passat sense pena ni glòria. Les festes de Setmana Santa han deslluït la celebració. Qui ho havia de dir?. I deien que els promotors del nou règim eren una colla de menjacapellans!. Molta activitat religiosa pròpia de les festes, inauguració

dels nous fanals de la Rambla de Francesc Macià i sardanes a la plaça de la República amb quatre gats . Dos anys de República, i hi ha moments que sembla que ara no la vulgui ningú. Que faci nosa. Com diu Gaziell, per les dretes es massa revolucionària, i per les esquerres es massa conservadora. Ai las !. De bocamolls n'hi ha a banda i banda. Es com aquells –i sobretot, aquelles– que critiquen l'accés de les dones als estudis universitaris. Ens volen fer veure que només es un acte d'esnobisme i d'excentricitat i que, en el fons, hi ha una absoluta indiferència pels estudis. Voleu dir que no passa exactament el mateix amb un bon grapat d'homes ?.

. . .

Dimecres 26 d'abril de 1933

El Banc d'Espanya fa córrer un nou bitllet de cinc duros. Amb les penalitats econòmiques i les poques ganes de gastar que hi ha !. A la fàbrica de Mar només treballen tres dies a la setmana per falta de feina. Molts treballadors no n'acaben d'estar contents amb la República. S'escolten massa els de la CNT i la FAI que sempre estant pendents de fer bullir l'olla. Només faltava ho de *Casas Viejas*. Tothom té pressa, tothom té molta pressa. Quan s'havia vist tant d'interès per tirar endavant reformes que es creien impossibles ?. La reforma educativa, la militar, l'agrària, els drets de les dones, l'Estatut de Catalunya... Massa pressa i poca memòria. Sort dels de la *Grècia* que ens tenen entretinguts. Les caramelles dirigides pel mestre Montserrat en deien de bones: “*Ara amb això del divorci ens trobarem / que més a gust ens casarem, / doncs si la sogra ens vol molestar / ens podem descasar...*”. –Què en son de pocasoltes !, no para de dir la mare. Tant li fa que l'Ignasi no se'n perdi ni una . Anant a coses serioses, el Ministeri ha concedit un altre ajut de dotze mil pessetes per grau destinat a la construcció d'escoles a la nostra ciutat. Mica en mica s'omple la pica. Els diaris republicans continuen fent escarni del dret de vot de la dona. Els uns, conservadors com mai: “*la dona es inculta, cavernícola, fanàtica i retrògrada, amb prejudicis i cegues*

obediències que amenacen la República”. Altres de més suaus, segueixen les doctrines de la Victòria Kent: “*abans de deixar votar les dones, per adequar un bon criteri cal educar-les en la cultura democràtica*”. Doncs sí que anem bé !. El callista del carrer Sant Gervasi fa sessions de depilació elèctrica. Quina angúnia !. Si tingués de seguir tots els consells de *La Dona Catalana* o de *Jardin des modes* per poder ser allò que ara anomenen una *dona moderna*, no acabaríem mai. Si ara tingués la Neus aquí, començaríem l’eterna discussió de si els canvis que exigeix la nova dona del segle XX han de ser interior o exteriors, estètics o mentals, de formes o de fons...

. . .

Dissabte 3 de juny de 1933

El President Macià va tornar a ser a Vilanova dies enrere. Va anar a la Biblioteca-Museu Balaguer acompanyant l’ambaixador francès a Madrid i el capità general de Catalunya senyor Batet. Amb el pare vam anar-hi a badar. Van quedar bocabadats amb *L’Anunciació* del Greco i el diplomàtic francès es va comprometre a fer donació d’algunes obres a la institució balagueriana. Va ser molt maco. Llibres, museus, cultura, educació... Això és la nostra República. Sembla que en altres llocs no tenen tanta sort. Manllevo aquestes paraules d’un article del *Democràcia* de fa tot just una setmana: “*L’esperit d’Inquisició reviu als dominis d’Hitler. Mentre a l’Espanya republicana celebrem la fira del llibre, els cremen a l’Alemanya feixista. Quan en Goethe exclamava al morir: Llum...més llum !*”, no pressentia que enlloc de sol lluminós, fum asfixiant espanyaria el pan-germanisme. Si arribava el feixisme a la nostra terra...”. Aquestes coses fan por. Mentre, a Vilanova ha començat a caminar la comissió organitzadora dels actes de commemoració del centenari de la mort del poeta Manuel de Cabanyes. Presideix la comissió l’alcalde Josep Sanmartí i l’integren personalitats com: Joan Ventosa, Pere Mestres, Magí Solé, Artur Planas, Gustau Galceran, Damià Torrents, Enric C. Ricart i

Antoni Escofet. L'any passat ja va haver-hi una comissió commemorativa de l'any Goethe. Les autoritats fan bé d'aprofitar aquestes oportunitats. Fou Goethe precisament qui va enaltir els valors de l'educació com a principi i dret fonamental. L'educador perpetu, l'anomena D'Ors. Ahir el pare ens va dur el nou *Diccionari General de la Llengua Catalana* del savi Pompeu Fabra. Seixanta cinc pessetes al comptat o bé setanta cinc pessetes a terminis. Ai las ! , el preu de la cultura..., o del catalanisme !. Avui ha fet un dia esplèndid. Amb l'Ignasi hem fet un *Cinzano* al Canaletas.

. . .

Divendres 16 de juny de 1933

El món de l'ensenyament està trasbalsat. La llei de confessions i congregacions religioses de 2 de juny elimina el paper de les escoles confessionals. L'Estat tindrà un problema de cost afegit. Ja es parla de la immediata confiscació de l'edifici dels Escolapis per establir un nou institut de segon ensenyament ⁴⁵. Amb la Neus vam anar a la conferència que el comitè de la llengua va organitzar pels mestres a l'escola nacional de pàrvuls del Castell de la Geltrú. El ponent era Cassià Costal, professor de Pedagogia de l'Escola Normal de la Generalitat. Una sessió molt interessant i profitosa. Tot plegat va coincidir amb la publicació al *Diari de Vilanova* de la carta signada pel senyor Antoni Benaiges, director de l'Escola Graduada de Nens de Vilanova. Un text molt il·lustratiu de la situació actual. En copiaré uns fragments: "*Tot avança, tot es perfecciona o tendeix a perfeccionar-se. Però, mirant-ho bé, tot és mogut per la força d'un impuls: la cultura (...)* En parlar de cultura pensem de seguida en el nen. En el nen i, si més no, en l'escola. (...) *L'Escola Nacional Graduada de Nens de Vilanova viu aquest moment cultural amb tota la intensitat que li permet, més que una capacitat, un entusiasme que ix de la seva més profunda intimitat. Però necessita, ho confessa, una col·laboració moral i econòmica...*" . Al capdavall, això dels principis està molt bé, però el que calen de debò són diners: per millorar les condicions de les aules, per comprar material o per

fer visites i excursions..., ah!, i per pagar els mestres. He de dir que l'Ajuntament ha encapçalat la subscripció amb setanta cinc pessetes. Això en altres temps no hagués passat. De les escoles i de l'ensenyament no se'n cantava ni gall ni gallina. El nou govern Azaña ha nomenat Lluís Companys com a ministre de Marina i Marcel·lí Domingo com a ministre d'Agricultura. Tot i les queixes i les garrotades, penso que Domingo ha fet una magnífica feina per millorar i modernitzar l'estat del nostre ensenyament ⁴⁶. El seu lema *sembrar Espanya d'escoles* ja em sembla prou motiu d'agraïment. Llegeixo al Diari d'ahir la carta de Maria Ginesté en relació a uns comentaris que s'havien fet sobre les dones. Diu: "*Les dones de Catalunya no podem pas permetre que hi hagin uns homes declaradament arrivistes, uns homes que es posen al nostre costat i ens omplen les orelles de paraules dolces i d'elogis improcedents, tan sols per a rebentar un consemblant. Les dones de Catalunya no volem homes que ens vinguin a treure les castanyes del foc. No ens volem sentir afalagades pel primer pelacanyes que passa i que, amb una serie d'elogis desballestats, no fa altra cosa que ridiculitzar-nos. No 's pas això el que ens convé!*"

. . .

Divendres 30 de juny de 1933

Com deia dies enrere, aquest mes de juny ha estat ben esbojarrat. El dia 7 es va designar una comissió mixta per col·laborar en la tasca de substitució de l'ensenyança primària donada per les confessions i congregacions religioses. Una qüestió que m'interessa i afecta molt especialment. Si les coses es fan bé, pot ser una garantia de feina per molts mestres i moltes mestres joves. Jo mateixa, la Neus i altres de la colla esperem en candeletes veure com acaba tot plegat. Estic tipa que ara tothom ens vulgui alligonar i protegir. Que fins ara la dona hagi estat un zero a l'esquerra a l'hora de tallar el bacallà en llocs de responsabilitat, no vol dir pas que no haguem assumit reptes i compromisos decisius. Les feines i administració de la casa, l'educació dels fills..., i a vegades dels marits.

Una feina –invisible si voleu– que algun dia se’ns reconeixerà i agrairà. La Teresa Mañé, la Frederica Montseny, la Teresa Claramunt, la Clara Campoamor, la Victoria Kent ... Les coses van canviant. No volem que ens contemplin, ni que ens planyin . Els de *Democràcia* continuen donant veu a un discurs que com a dones ens ofèn i ens fa mal. Per Sant Joan publicaven un article del senyor Miquel Vidal on deia : “(...) *La dona està ara plena de prejudicis, no ha comprés prou bé encara el que una República significa. Ha desviat el seu sentiment de nosaltres sens conèixer ben bé els nostres ideals. Però, tan prompte ens compregui, veurà que la informació que li donaren no era pas gens exacta. I vindrà vers nosaltres amb ganes de lluitar i defensar tant els drets individuals i propis d’ella mateixa com els col·lectius*”. Potser aquest senyors es pensa que totes les dones ens dediquem com les *Hijas de María* a fer visites electorals a casa dels obrers i dels pobres. Sort que cada vegada més les visites acaben amb un *Déu us empari !*. A qui volen enganyar ?. Demà passat anirem amb la colla del curs de Llengua Catalana de l’Ateneu a la Masia d’en Cabanyes per veure l’ habitació on morí el poeta. Serà el nostre particular homenatge, una idea de la Teresa Rossell. Llegirem poesies i l’advocat Martí Fusté ens parlarà de l’obra de Cabanyes.

. . .

Dijous 10 d’agost de 1933

Ha passat la Festa Major. Gràcies a Déu. Les ganes de xerinxola han amagat una mica els nervis que hi ha . El pare no es cansa de repetir-nos que les coses no acaben d’anar bé. La República ens ha dut il·lusions i esperances. La gent estava cansada de cops d’estat, corrupció, militars i guerres colonials. Ara, en canvi, es parla d’educació, dels drets de les dones, de la llibertat dels pobles, de la millora dels pagesos, de renovació de l’exèrcit ... Des de l’endemà mateix del 14 d’abril, aquells que van veure perillar els seus privilegis van començar a conspirar contra la República. No cal rumiar gaire per adonar-se’n. Ara bé, se’n sortiran ?. Sort en tenim que la

cosa avança ,i com deia Galileo Gailei, *malgrat tot, es mou*. El mes passat a *Democràcia* es parlava de “*Els republicans i la instrucció del poble*”. Ho deixo escrit perquè es bo que se sàpiga. Venia a tomb de que el nostre diputat Ventosa i Roig aconseguí que la subvenció del Ministeri d’Instrucció per la construcció del nou Grup Escolar passés de 200.000 a 288.000 pessetes. Així, doncs, prop de noranta mil pessetes que s’estalviarà el poble. Penseu que el pressupost era de 1.088.000 pessetes. Això permetrà reduir el volum d’interessos i amortització de la quantitat que caldrà pidolar a la Caixa de Pensions. El préstec demanat a aquesta entitat pujarà a 800.000 pessetes, amortitzable a trenta anys al cinc per cent d’interès ⁴⁷. Tinguem en compte que –tal com em va fer veure la Neus– legalment només es poden subvencionar dotze mil pessetes per grau. En el cas del nostre Grup –amb vint seccions adjudicades– ens corresponien no més de 240.000 pessetes. L’acord per demanar el préstec fou per unanimitat, tot i que dies després els de la Lliga se’n van desdir. I un detall curiós que em permeto d’anotar: “*Fa més de quaranta anys, un Ajuntament republicà encarregà ja els plànols d’un grup escolar que tenia d’aixecar-se a l’encreuament de la Rambla de la Pau amb la Rambla Ventosa. Discòrdies intestines del Partit Federal donaren la victòria als monàrquics –més tard s’anomanaren regionalistes – i no cal dir que l’esmentat projecte quedà arxivat a la Casa de la Vila(...)* Vint anys més tard un altre Ajuntament republicà proposà a la Caixa d’Estalvis un emprèstit, amb garantia absoluta, per a construir quatre escoles unitàries ,però malgrat els esforços de Ventosa i Roig, aleshores tinent d’alcalde, els reaccionaris lograren que la Junta de la Caixa d’Estalvis es negués a fer l’operació”. Els actes de commemoració del centenari de la mort del poeta Cabanyes s’han encavalcat amb les activitats pròpies de Festa Major. Els pares van poder gaudir de l’òpera *Marina* interpretada pel tenor Hipólito Lázaro i sota direcció musical del mestre Montserrat al Teatre Bosc. Un gran èxit d’organització dels Amics del Teatre i de les Arts, tot i les sis pessetes la butaca. S’espera amb ganes la nova visita que d’aquí deu dies farà el

President Macià a la nostra ciutat amb motiu d'un acte acadèmic a la Biblioteca-Museu Balaguer en commemoració de l'any Manuel de Cabanyes. Ah !, també hi serà en Ventura Gassol, com Sant Joan i la carbassa.

. . .

Divendres 1 de setembre de 1933

Es continua parlant molt de l'embolic dels Escolapis. Els tinents d'alcalde Magí Soler i Artur Planas proposaven de fer gestions davant el govern de la República per aconseguir –d'acord al decret del 14 de gener d'aquest any– l'establiment definitiu d'un Col·legi o Institut de Segon Ensenyament a l'edifici de can Colapi. Hem de pensar que amb la suspensió d'aquesta institució la ciutat es queda sense estudis de batxillerat. I això no pot ser. Per unanimitat es va facultar a l'alcaldia i a la comissió de cultura per fer els tràmits necessaris. Fa pocs dies hem sabut que a Vilafranca del Penedès els han concedit un dels Instituts de Segon Ensenyament de nova creació. Quina sort !. A Vilanova les coses no seran fàcils. Ja ho advertia el senyor Josep Carbonell a les pàgines del Diari. Seguint el procediment, caldrà una sol·licitud oficial i, a partir d'aquí, que l'Estat nomeni un professor llicenciat en ciències i un altre en lletres. Després l'Ajuntament haurà de cobrir la resta de serveis. Deia l'articulista: *“es vol tornar a 1877 quan ja existia i sembla que en el mateix indret !. Que no passi com a l'Escola Industrial on els catedràtics son de Barcelona, les classes les donen majoritàriament els professors auxiliars i els estudiants van als cafès en les hores alternes de classe”*. Quin guirigall !. Mentre, s'ha fet el trasllat del col·legi que dirigeix el senyor Enric Albert al carrer Llibertat cap l'establiment de nova construcció del carrer d'Anselm Clavé d'acord *“a les condicions higièniques-pedagògiques necessàries”*. Els de Centre d'Esquerra-Estat Català s'han instal·lat en un pis de la plaça de la

República. L'Ignasi em va convidar a la inauguració però no vaig poder anar-hi. Es una vergonya que després de tant de temps encara tinguem molts carrers que no estant retolats en català. Ara que tothom s'hi veu en cor, fins i tot els barbers van a la vaga. He anat amb algunes de la colla a donar un tomb de rambla. Després de *tocar ferro* hem anat a comprar una paperina de caramels a cal Blanch. Hem rigut fent honor a la dita: “*las muchachas que a los veinte, no han encontrado galán, pueden esperar chupando , caramelos Jaime Blanch*”

. . .

Divendres 15 de setembre de 1933

Comença el curs amb estudis de batxillerat al nou Institut Samà de Segon Ensenyament. Amb aquest pas, el govern de la República manifesta la seva clara voluntat d'establir estudis de batxillerat en aquelles poblacions que no son capitals de província. Abans això només passava a Reus i a Figueres. Ha estat una decisió valenta compartida entre el Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts i el Consell de Segon Ensenyament de la Generalitat de Catalunya que presideix el senyor Joaquim Xirau. Ara bé —que vol dir *moro*— a Vilanova tots sabem, i així ho fan córrer, que tot ha estat gràcies a les gestions del President Macià i del nostre diputat Joan Ventosa. Un institut de batxillerat mixt per a nois i noies. Per primera vegada les noies podrem fer estudis de batxillerat a Vilanova . I a qui no li agradi, que vagi a can Cabanyes ! ⁴⁸. N'estem molt contentes. Serà d'aquells instituts que en diuen “escola activa”, on l'estudi i l'observació de la natura serà un element principal. De fet, tot just començat el curs ja s'està equipant l'observatori meteorològic, s'han previst excavacions arqueològiques al xalet del Nin i s'han programat conferències, sessions de teatre, esports i sortides de ciències naturals al parc Gumà. Fins i tot s'ha creat una Associació d'Amics de l'Institut impulsada pel professor de gimnàstica, el metge senyor Pere Miret. L'altre dia vaig preguntar a casa que se n'havia

fet dels pares Escolapis. Sembla que continuen fent classes al carrer de Sant Gervasi. Diu que van vestits de paisà –per això no els veig mai– i els seus alumnes tenen l’opció de poder examinar-se per lliure al nou institut. Les relacions entre ambdues institucions sembla que són prou bones. Vist com ha anat tot plegat, què més es pot esperar !⁴⁹.

. . .

Dimecres 11 d’octubre de 1933

M’he mirat unes sabates noves de hivern a cal Bartolí. Em costa de decidir-me. Per l’escola es parla aquests dies de l’expedient que el Consell Local de Primer Ensenyament ha obert a donya Eugènia. Tothom en va ple i fa safareig. M’han deixat veure –no diré qui– una part del text : “*denuncias verbales del proceder anómalo de la Maestra Nacional , quien con bastante frecuencia promueve alborotos en la via pública que desdican de la cultura de la población y que responden muy poco a favor de dicha titular (...) Ello obliga a que éste Consejo tenga que intervenir para evitar que el buen nombre del Magisterio sufra quebranto*”. Donada l’avançada edat de la mestra ja s’ha demanat l’inici de l’expedient de jubilació⁵⁰. I jo em pregunto, perquè el Consell Local ha de redactar aquestes notes oficials en castellà ?. Que van a Madrid..., i què ? Per cert, al nou Consell de la Generalitat que presideix Francesc Macià hi haurà d’ara en endavant dos vilanovins més: el senyor Pere Mestres i Albet a Governació i el senyor Joan Ventosa i Roig a Agricultura i Economia. Gassol serà el responsable d’Instrucció Pública. El President ha dit que el nou Consell es : “*esquerrà, comarcal i obrerista, doncs en ell hi són els Srs. Barrera, Mestres i Ventosa i Roig*” . Deu n’hi do.

Llegia ahir al *Diari de Vilanova* una notícia titulada *L’educació i la democràcia* signada per F.V. en relació a un alcalde d’una vila de l’Empordà que va renyar un bidell per anar amb gorra. “*D’això en diuen democràcia ?.* – *Dispensi –li contestà l’alcalde– vosté confón la democràcia amb la mala educació*”. I continua: “*Mai ens feu cap gràcia llegir que certs diputats socialistes acudien al*

Parlament de la República amb el vestit propi d'un paleta. Aquests senyors no saben que, per anar a un Parlament, cal posar-se a to amb la noblesa del lloc, i que un vestit de bon tall no és de cap manera contrari ni a la democràcia ni a l'esperit de classe". Per cert, a Madrid ja han convocat eleccions pel mes que ve. I un altre apunt. Els que es posaven les mans al cap amb l'aprovació de la llei de divorci el maig de l'any passat, no cal que pateixin més. Més d'un any després, ni es van col·lapsar els tribunals, ni es van dissoldre famílies, ni ha estat un dret utilitzat exclusivament per extravagants ⁵¹. Ahir al vespre vam poder veure amb claredat la pluja d'estels. El cel era ben net de núvols. L'Ignasi, però, no està per estels. Només té al cap anar a fer rovellons. Es un bon any de bolets !

. . .

Dissabte 28 d'octubre de 1933

La *Festa de la Raça* va passar amb més pena que glòria. Tot i les consignes oficials, a Vilanova van treballar la majoria de fàbriques i tallers. El pare està que s'enfila per les parets perquè s'ha creat una comissió municipal per estudiar el possible canvi de nom de la ciutat d'acord al comunicat emès per la Generalitat. Si això va endavant, alguns representants municipals aposten per posar VilaGeltrú. Ja diuen que qui no té feina, el gat pentina. Crec que hi ha coses més importants per entretindre el personal. L'ordre de l'alcaldia de la setmana passada nomenava el senyor Josep Cardona i Mercadal com a nou director interí de l'Institut Elemental de Segona Ensenyança. El senyor Cardona - de vint-i-sis anys i casat -era fins ara catedràtic de història natural a l'Institut de batxillerat d'Elx. Malgrat l'aparent normalitat, continua el sarau després de la confiscació de can Colapi i del litigi que ha interposat la part afectada. Segons la clàusula fundacional, si els Pares Escolapis marxaven del col·legi, l'edifici revertiria en els hereus dels Samà. Tot just ahir, el senyor Salvador Samà de Sarriera autoritzà en acta notarial l'Ajuntament per prendre possessió de l'edifici i fer-hi l'Institut de batxillerat. El Diari en van

donar algun detall: “...en su firme y decidido propósito de que la ciudad de Villanueva y Geltrú no se vea privada de la enseñanza dispuesta por su causante, y con el deseo de coadyuvar al esfuerzo cultural de la República, ha resuelto, de acuerdo al Ayuntamiento Constitucional, en poner a disposición de éste el edificio Colegio Samá para que en él, y por los profesores que nombre el Gobierno, se dé la segunda enseñanza, por todo el tiempo que no puedan encargarse los PP Escolapios como era deseo del fundador...”. El pare i la mare ja parlen de la funció del *Don Juan Tenorio* de Tots Sants. Trobo un encert a la carta d’homenatge que el Consell Local de primer ensenyament ha fet arribar al mestre Santiago Passolar “per les proves de la seva intel·ligència i gran dots de pedagogia i laboriositat en el desenvolupament del seu càrrec de Mestre a l’Escola Graduada de nens els anys 1932 i 1933”. Ara va de debò. Les dones podran votar a les eleccions del mes que ve. No acabo d’entendre com des de les esquerres, Margarita Nelken o Indalecio Prieto per exemple, s’entesten a posar-hi tantes pegues. De vegades, sembla que tots plegats tinguin el paraigua foradat.

. . .

Dimecres 8 de novembre de 1933

A *Democràcia* insisteixen en la possibilitat de que l’ajuntament faci una guarderia per a infants. Es una excel·lent idea i fa molt de temps que falta a Vilanova. Diuen: “cal que l’Ajuntament es preocupi de fer un estudi completíssim per al seu perfecte funcionament, i anar desseguida a la seva fundació, per tal d’inaugurar-la conjuntament amb el Grup Escolar que serà, a l’ensem que un temple de cultura, un monument a la República del 14 d’abril”. Mentre, una part de la premsa continua fent bullir l’olla discutint tothora la legalitat del que ha passat a l’Institut de Batxillerat. Anoto aquí els comentaris al Diari del “misteriós” senyor M: “molt discutida ha estat la qüestió de l’ensenyament durant els dos anys de República. Sembla que amb l’afany de suprimir les facultats docents dels Instituts Religiosos, hagin volgut establir un intolerant monopoli de l’instrucció pública”. Perquè no ens diuen res de la situació de l’ensenyament durant la dictadura

de Primo de Rivera ?. O de l'analfabetisme del segle passat ?. Ara s'estranyen que l'hereu Samà hagi traspassat els drets d'usdefruit a l'ajuntament, cosa que no preveia l'acta fundacional. Són els mateixos que permeten que les seves dones vagin de casa en casa fent propaganda a favor d'una determinada candidatura. L'Ignasi diu que ara ja podran escriure tota mena de barbaritats al nou diari *La Veu de Vilanova*, que sortirà demà passat com a portaveu del Centre Autonomista de Lliga Catalana. Anem per feina. Totes les escoles de la ciutat han iniciat el nou curs a ple rendiment. Sembla que es comencen a recollir els fruits, i no es veu tanta canalla pels carrers a les hores d'estudi ⁵² .

. . .

Divendres 17 de novembre de 1933

A mida que es va escalfant l'ambient electoral tothom s'hi veu en cor. Ningú es capaç de reconèixer les coses bones que s'han fet fins ara ?. Al Diari d'ahir sortia una carta d'exalumnes i familiars de can Colapi. Una nota, diguem-ho tot, una mica ploramiques. Per sucar-hi pa: "*Els que vàrem presenciar l'acte commovedor de comiat del Rvnd. P. Rector de les E.P., amb paraula tremolosa i els ulls negats de llàgrimes (...) ens sublevem contra el sarcàstic procedir de les autoritats vilanovines (...) donem una prova de que som mares, de que som catòliques; la manifestació nostra, la manifestació que no s'ha fet, el diumenge vinent la farem anant a votar, ja que aquesta vegada hi tenim un deure sagrat*". El mateix diari explicava que moltes famílies de la ciutat, dones sobretot, havien posat les seves cases a disposició dels pares Escolapis. Finalment, però, l'Ajuntament ha pres possessió del Escolapis i les classes es reprendran amb normalitat. D'altra banda, el ple ha rebutjat una proposició que criticava el procés d'ocupació. Es censurava la manera de fer de l'alcalde ,molt acusat de tenir interessos electorals , i entenent que hauria d'actuar l'autoritat judicial. Diuen que potser calia haver confiscat primer només les aules suficients per donar les classes. El pare està neguitós. M'ensenya un titular

de *El Día gráfico* on s'hi diu: "*Desaparece el apretón de manos. La forma de saludar impuesta por Italia y Alemania ¿terminará con todas las formas tradicionales de saludo?*". La Neus m'ha dit que la Universitat Autònoma suspèn les classes durant el període electoral. Serra Novas parla al Diari del pas fugisser dels dies i de les modes, en relació al xàfec de canvis i transformacions que ha dut la República. Anoto aquest paràgraf: "*I de tots aquests estels fugissers (...) el que porta la cua del ressorgiment feminista és precisament el que té una lluminositat més accentuada i més brillant. Hi ha quelcom dintre aquest ressorgiment femení que inspira una confiança reconfortable. Em refereixo a les joventuts femenines que surten de l'Universitat amb un sentit cultural perfecte i amb una visió extraordinàriament encertada de la labor a seguir*". Acabava anunciant que aviat veuríem a Vilanova algunes d'aquestes noies sortides de la Universitat per preparar el batxillerat en classes particulars i amb mètodes d'ensenyança *moderníssims*. De qui deu parlar ?. Tot i que la Universitat s'ha obert a les dones, també és veritat que la Generalitat ha mantingut encara moltes institucions amb caràcter i fesomia exclusivament femenines. Em venen al cap l'escola d'Infermeres o l'escola de Bibliotecàries. Veurem com aniran les coses demà passat. Les esquerres es presenten dividides, en canvi les dretes, van de bracet i amb moltes ganes. Com diu l'Ignasi: al tantu que va de cantu !.

. . .

Dilluns 20 de novembre de 1933

Ahir va ser dia d'eleccions. Pluja i molta gent a votar. A Vilanova només va haver-hi problemes en una taula de l'Escola Industrial quan van votar unes monges. A casa –com al carrer– l'estat d'ànim està dividit. Estem contents perquè a Vilanova i a bona part de Catalunya han guanyat les esquerres. A Vilanova l'Esquerra Republicana ha tingut prop de quatre mil cinc cents vots, en contra dels dos mil set cents de la Lliga. Però alhora patim pel que pugui passar a l'Estat Espanyol. Al *Congreso* l'esquerra es queda amb 98 diputats, molt lluny dels 212 de la dreta. Només la *Confederación Española de*

Derechas Autónomas (CEDA) ja en té 115. ⁵³ No sé que passarà ?. Com diu el pare, ara la República ha quedat en mans dels seus enemics. Alguns ja veuen el butzo del Lerroux de president. Els més llenguts ja fan córrer que s'ha perdut per haver deixat votar les dones, i per no haver votat els anarquistes ⁵⁴. Ja ho deien abans d'ahir al Diari: "*Sembla que es vulgui cercar un enigma en el vot numèric de la dona per a les eleccions de demà, com si la dona, en votar, no ho pogués fer amb un criteri ben format com ho puguin fer els homes. Hi ha qui creu que la dona donarà el seu comici en forma de ramada menada per un pastor, i ara s'adonen d'aquest mal, precisament amb aquests novetat, quan és un mal existent de sempre que han votat els homes solament. El paper de moltó no cal cercar-lo en el sexe, sinó en l' inconsciència*". Alguns diaris parlaven del vot de les dones amb el text: *espectáculo pintoresco*. Colla de babaus !. Diuen bé els que donen la culpa del resultat a tots aquells que diumenge es van dedicar a *fer de senyors*, mentre els Senyors de veritat es llançaven al carrer conscients del que val un vot. Aquesta República, a més d'un empatx de legalitat, n'ha tingut un altre de ingenuïtat ⁵⁵. I ara que ja tenim el dret a vot, què ?. Tindran raó aquelles que pregonaven l'existència d'un feminisme exclusivament sufraguista , només pendants de fer entrar la papereta ? ⁵⁶. Tenien raó aquelles que deien que el feminisme de debò era de caràcter obrerista, i que anava més enllà d'uns pocs drets manlevats a les Corts burgeses ?. Tenien raó quan deien que el nostra era un feminisme de *noietes de casa bona* ?. Fins ara, el govern de la República ens ha atorgat el dret de vot, però també millores substancial en la nostra voluntat de igualtat amb els homes : divorci, avortament, possibilitats d'estudis superiors, un reconeixement jurídic com mai havíem tingut, condicions laborals prou dignes ...Tot i els desenganys i les incerteses d'aquest moment, jo em quedo amb la República de les Nelken, Maeztu, Camprubí, Kent, Campoamor, Hildegart, Baroja ... que han trencat (per sempre ?) amb la invisibilitat social i política de les dones. I la pobra Clara Campoamor... , sempre

lluïtant pel dret de vot de les dones, i quan se li presenta la primera oportunitat, no surt elegida !.

. . .

Diumenge 26 de novembre de 1933

Ahir es van fer els exàmens d'ingrés pels estudis de batxillerat a l'Institut Elemental de Segona Ensenyança. L'esquema de la prova –signada pel director Sr. Cardona– contemplava una part escrita, una d'oral i un exercici pràctic. La part escrita constava d'un dictat d'un passatge del *Quijote*. L'oral era una lectura de la mateixa obra de Cervantes amb anàlisi morfològic de vàries paraules, a més de preguntes referents a nocions elementals de geografia i història d'Espanya, d'Aritmètica i de geometria. Finalment, la pràctica constava de l'examen d'un objecte senzill, indicant propietats i altres característiques. Penso que el nivell era adequat als temps que corren. Fa pocs dies a *La Vanguardia* es va publicar una carta del senyor Marquès de Vilanova i la Geltrú defensant que havia estat lleial amb la voluntat del seu pare cedint l'edifici dels Escolapis a l'Ajuntament. També desmentia les acusacions de maçó i assegurava que el contracte amb l'Ajuntament estava d'acord amb la llei de confessions i congregacions religioses. Deu n'hi do, com han anat les embastides dels de sempre. Ara, amb els resultats electorals encara s'envalentonen més. La Neus m'ha fet arribar el retall del text que la senyora Teresa Descamps va publicar al Diari: "*Tú seràs la dona perfecta si, a l'ensem que cultives el teu cos amb l'esport i la teva voluntat amb el treball, no oblides pas la teva intel·ligència, ans al contrari, et preocupes de formar-te una cultura; ço que vol dir poder anar pel món admirant la formosura de la vida i el front enlaire*". Al marge de tot plegat, l'obra educativa de la República no s'atura. Conscients que encara queda molta feina a fer i manquen places escolars, s'ha facultat a la Comissió de Cultura de l'Ajuntament perquè nomeni cuita-corrents de forma interina i provisional "mestres i mestresses" per atendre els dèficits de personal que encara pateix

la Primera Ensenyança. Deixen molt clar que la gratificació a rebre no podrà excedir en cap cas la que reben els mestres nomenats per l'Estat. Aquestes partides extraordinàries s'hauran de registrar en forma d'imprevistos al pressupost municipal. Ho trobo molt bé. L'educació es cosa de tothom, i entre el govern de la República, el govern de la Generalitat i l'Ajuntament, allà on no hi arribin uns, hi ha d'arribar els altres. Aquests dies es parla molt dels dramàtics fets de Mas d'en Pedro a Cubelles. *Raó*, la publicació dels rabassaires editada a Vilanova, ha donat detalls de l'enfrontament entre propietaris i rabassaires que va acabar amb un mort a trets, el fill del propietari, i alguns ferits. Hi ha enfrontament obert entre els rabassaires de *Raó* i l'Associació de Propietaris de Vilanova i l'Institut dels *Isidrets*. Calen més morts ?

. . .

Dilluns 18 de desembre de 1933

La mare sempre es preocupa..., potser massa !. Però aquest cop té raó. El pare fa dies que està molt neguitós. Què passarà ara ? Si en guanyar les esquerres el 14 d'abril es va proclamar la República, què passarà ara després del 19 de novembre ? ⁵⁷. Bufen mals vents al vell continent. I l'Ignasi ?. Ai ! l'Ignasi ... cada dia més extremista !. Tot plegat fa una mica de por. Els rabassaires s'enfronten als propietaris. Els de l'Esquerra s'enfronten als de la Lliga. Els Federals de *Democràcia* s'enfronten als clericals de *La Defensa*. I els faïeros i els de la CNT s'enfronten ... a tothom. I enmig, com sempre, les dones !. Mireu aquest apunt del *Democràcia* de dies enrere: *“Algú ha dit aquests dies que les esquerres s'havien equivocat en donar el vot a la dona. Aquesta concessió –diuen–, que les dretes havien negat sempre, ha servit per apunyalar les esquerres republicanes i socialistes. I no. No és això. Evidentment, una zona femenina ha votat per les dretes. Era de preveure. Era inevitable. Les dones de les classes conservadores han votat per les dretes. Les dones de les sagristies han votat per les dretes. Les dones del cabaret i de “la vida” han votat per les dretes. Evidentment. Les unes*

*per instint de conservació, les altres per fanatisme i les restants per simpatia vers el « senyoret » monàrquic, fill de família, amb poca feina, automòbil i diners, han votat les dretes, no faltava més !. Podriem afegir-hi encara ls minyones de servei, obligades per la “senyoreta”. Fins aquí, res a dir, però les amenaces no calien: “No, no foren les dones les que llançaren a les urnes l’allau de vots contra la República(...) No foren les dones , repetim. Foren les monges i els frares, els capellans i els eclesiàstics els que, amb hàbit o sense, votaren el dia 19 contra la República”. I acaba dient : “Els frares i les monges hauran d’atendre’s a les conseqüències ». Com diuen els de *La Defensa* amb la demagògia que els caracteritza: “Fins ara el que sabem de cert és que la República no ens vol a nosaltres”. Fins ara hem tingut un president de la República i un president del govern que eren catòlics practicants. Què voleu mes ?. Mentre, el senyor Lerroux ja és el nou president. Aquell que en altre temps parlava de “*elevant les monges a la categoria de mares*”. Amb aquest poca-solta, ara sí que anirem bé !. I mentre, que passarà amb la millora dels nostres drets : matrimoni civil, llei de divorci, equiparació de drets, accés a la universitat, dret a vot... Un esforç polític i legislatiu que, de vegades, costa de veure a la realitat de cada dia. Les persones som bèsties de costums i la tradició mana tant...Però, poc a poc, en alguns sectors més que en altres, en algunes zones més que en altres, la cosa va canviant. I a casa nostra , Deu n’hi do !. Com diu la Margarita Nelken, poques dones tenen a l’Estat la situació de la dona catalana i el seu protagonisme a la vida pública. I tot plegat, no treu que les dones vulguem ser més femenines, per vocació i per conveniència. Cal superar ,doncs, la dona feminista ? ⁵⁸. Mai !. A veure si acabarem donant la raó a l’Eugeni d’Ors, i aquella bleda de la Ben Plantada , que deia que el procés d’emancipació de la dona s’havia d’aturar just en els límits que preservin la seva feminitat.*

. . .

Dijous 28 de desembre de 1933

Encara no ens hem refet del disgust... Tots anem amb l'ala caiguda. Vilanova està trista, el país està de dol. L'Avi Macià ens va deixar el dia de Nadal. El pare està abatut i la mare ploriqueja cada dia. Fins i tot l'Ignasi no ha pogut fer el cor fort. Tot i no combregar gaire amb l'Esquerra –els del morro fort no van deixar mai Estat Català–, sempre ha estat un admirador del President Macià. Va morir a les onze del matí de dilluns. Un amic del pare del *Centru Federal* ens va avisar tot seguit. Jo llegia tranquil·la a la meva habitació, i darrera la porta vaig sentir la veu prima del pare que no gosava fer-se visible: –Berta, el President és mort !. A la cuina, l'escudella de Nadal tot just començava a fer xup-xup. No vam tenir esma. Els galets bloquejaven la gola i la carn d'olla va refredar-se al plat. Tot i els seus setanta-quatre anys i la malaltia, ningú volia creure's que això passaria. En saber-ho, el pare va sortir de casa esmaperdut. Volia anar al Federal, però sense adonar-se'n va fer cap a la rambla dels Josepets. Ens va dir després que durant una estona va ser davant la casa on va nàixer Francesc Macià aquell 21 de setembre de 1859. Tot i la diada, molta gent s'hi acostava a deixar un ram de flors. Va haver-hi manifestacions de dol a tot Catalunya i el Consell Executiu de la Generalitat va emetre un emocionat comunicat: "*Francesc Macià consagrà a Catalunya la seva llarga i noble vida. Ell ha estat la voluntat alliberadora de Catalunya (···) Tots els catalans afirmarem la decisió de mantenir, defensar i completar l'obra que ell deixà en morir*". El mateix dia de Nadal a les set del vespre es va convocar un ple extraordinari a l'Ajuntament. L'alcalde va sortir cap a Barcelona per gestionar el possible trasllat de les despulles de Macià a Vilanova. En nom del plenari, ell i una comissió van demanar a la Generalitat que el President fos enterrat a la seva vila nadiua. A les deu es va convocar a l'Ajuntament a tots els presidents de les societats de la vila. Representants de diferents associacions vilanovines van fer els relleus de guàrdia d'honor a la vetlla del cadàver a la

capella ardent del Saló Sant Jordi. Fou un detall amable del Govern cap a la nostra ciutat. L'Ignasi també hi va anar una estoneta el dia de Sant Esteve. Tornant de Barcelona en tren, el vaig veure trasbalsat i emocionat com mai l'havia vist. Ahir vam anar a l'enterrament. Quina gernació!. Gent de totes les edats ploraven, s'emocionaven i s'acostaven a la comitiva per tocar el fèretre. L'Avi!. Encara no m'ho puc creure.

Al vespre hi pensava. Vaig començar els quaderns amb la visita de Francesc Macià a Vilanova pocs dies després de tornar de l'exili. Que n'han passat de coses!

.

Divendres 1 de març de 1940

Fins avui no he gosat obrir el quadern. Mare meva, han passat més de ..., sis anys!. Em costa d'escriure amb els ulls ennuvolats. Em ve al cap –devia ser dissabte de glòria del 34– que el pare i l'Ignasi van anar a cantar les Caramelles de la Grècia. Una tonada que parlava del feixisme que s'escampava per Europa, i acabava dient “*una altra guerra vindrà a trasbalsar el món*”. Potser un pressentiment?. De les poques coses que vaig poder agafar, el vell quadern i un llibre d'en Comorera ⁵⁹. *L'Avi. Llibre de l'escola i de la llar*, es diu. Em recorda tantes i tantes coses! ⁶⁰. L'escola, els nens i les nenes, les converses amb la Neus, el President Macià... Quants records!. Aquí a Gravigny ⁶¹, les notícies que arriben de Catalunya són escasses. El pare fa gestions per poder tornar a Vilanova el més aviat possible. No vol quedar-se a França ni anar cap a Mèxic. Em fa por de tornar. Però si no ho fem, potser mai més tornaré a veure l'Ignasi. De pensar-hi se'm glaça el cor. Els uns diuen que és a la Model, altres que és en un camp de treball... És viu?. I l'escola?. Les quatre coses que en sé són per les lletres de la Neus. Potser l'últim cop que vam riure plegades va ser el 14 d'abril del 36. En commemoració del cinquè aniversari de la proclamació de la

República es va posar la primera pedra del nou Grup Escolar. Després de tants esforços, quina il·lusió. Havia de dur el nom del President Francesc Macià. Ara, diuen que s'inaugurarà el curs vinent amb el nom de José Antonio ⁶². L'esforç per alfabetitzar i educar que va fer la República s'ha vist estroncat per la barbàrie de la guerra, la repressió i els despropòsits d'una dictadura que, com totes les dictadures, lluitarà contra la cultura, contra la llibertat que, fet i fet, venen a ser la mateixa cosa. Enmig de la guerra naltros enviàvem llibres al front. El govern de la República es va preocupar de protegir el llegat artístic i cultural ⁶³. Menjar guixes i lleties a cabassos no ens feia oblidar que calia llegir i enviar llibres a les trinxeres. *Soldat, ensenya a llegir al teu company !*, deien alguns cartells. Hem sabut per la premsa internacional que Dionisio Ridruejo, cap de la propaganda feixista, en ocupar el despatx de Jaume Miravittles va dir: *“a simple vista se veía que los medios de propaganda republicana habían sido muy superiores a los nuestros y su asistencia intelectual mucho más extensa, valiosa y organizada”* ⁶⁴. Poc després de començada la guerra, la Conselleria de Cultura va crear el Comité de l'Escola Nova Unificada (CENU) inspirada en els principis racionalistes del treball i de la fraternitat humana. A Vilanova es va instal·lar a la casa Maristany del carrer de l'Aigua, convertida en *la Casa del Mestre*. Als carrers les nenes saltaven a la corda i cantaven: *“En el campo de batalla, ha caído un avión, / muera Franco, muera Hitler y toda su tripulación / Pitos, sirenas, todo el mundo a refugiarse / Tiran bombas por las calles los fascistas criminales”*. A mida que avançava la guerra l'ambient es feia espès, irrespirable. Es deien moltes bestieses. Els uns i els altres. Embusteries de tothom que no deixaven reposar ningú ⁶⁵. A casa, la mare no parava de rondinar, de repetir un i mil cops que allò es veia venir. I mentre, l'Ignasi al front. Primer a Mallorca, després a l'Aragó i, finalment, al front de l'Ebre. Desfeta rere desfeta. *“Amb fúria i disciplina ; Enfonsarà a l'abisme el criminal feixisme ; l'Exèrcit Popular”*, deia el seu himne. La depuració de treballadors i funcionaris ha estat un escarni de

grans dimensions. La Neus diu que les depuracions de mestres han estat implacables, molt per sobre d'altres sectors. Fet que cal afegir a tots aquells que han marxat a Mèxic i altres exilis. Els militars i alguns capellans ens fan culpables de la República, de l'ensenyament liberal, de culturitzar les classe més desfavorides, de l'educació laica, dels drets de les dones, de les *Misiones Pedagógicas* ... Una República de mestres i intel·lectuals que calia destruir. Ja va avançar-ho el periodista Julio Camba: "*los intelectuales han triunfado totalmente. Y esto será la muerte de la República*". Aquest ha estat el nostre pecat. Aquest, i el de convertir els mestres i les mestres en el referent social i polític dels pobles, manllevant protagonisme als capellans ⁶⁶. Depuracions a dojo per castigar, reprimir i prevenir ⁶⁷. Ha estat la revenja contra un col·lectiu que ens vam implicar com pocs en l'objectiu de reduir l'analfabetisme, tal i com s'havia proposat el Govern. No en va, algú va dir que els mestres hem estat considerats els *fills predilectes de la República*, un sistema que convertia casernes militars en escoles i biblioteques. Contràriament, pels militars reaccionaris hem estat els *enverinadors dels valors tradicionals*. Segurament va ser així: "*la República fou una república de mestres, i la guerra civil fou una guerra entre mestres i il·letrats, entre el mestre i el capellà*" ⁶⁸. En molt poc temps vam voler canviar i transformar una societat endarrerida i analfabeta que havia estat menystinguda durant segles ⁶⁹. I l'Institut ?. Durant la guerra el Butlletí insistia encara en la necessitat que els fills dels obrers estudiessin batxillerat: "*Obrer !. La República necessita tot els valors per a la seva obra; el teu fill, si té capacitat ha d'ingressar al Institut*". Què passarà ara amb els fills de les famílies més humils, se'ls acabarà la possibilitat d'estudiar ?. Ja ho diu la Neus: els pobres a treballar, i les dones –aquelles que, segons el franquisme, no van saber ser dones– cap a la *reconquista del hogar*, un veritable exili domèstic ⁷⁰. L'any 34 el Parlament va promulgar la llei sobre la capacitat jurídica de la dona i dels cònjuges on, per primer cop, la llei no concedia al marit autoritat sobre la muller. Dos anys després van venir les

disposicions sobre la interrupció artificial de l'embaràs. I ara ... Ara es torna al Codi Civil de 1889 on les dones són considerades menors d'edat jurídicament i supeditades a la pàtria potestat del pare o marit. Uns han guanyat la guerra i altres l'han perduda. Les dones, però, l'han perduda definitivament, totes l'han perduda. Quin futur ens espera ?. De l'escola republicana no en queda res. S'està imposant una escola miserable, de recitació, de bufetada, desfilada militar i manual de doctrina ⁷¹. Què serà de nosaltres ?. Què serà dels nens i les nenes ?.

. . .

“A finals dels anys cinquanta, unes quantes escoles privades, trampejant com podien, van tornar a tractar els infants com a persones. A les escoles nacionals, sobretot a les més petites, alguns mestres van intentar aplicar allò que havien après abans de la guerra. Sota les cendres, encara s’hi amagava alguna brasa encesa. (...) Durant uns quants anys, aquells mestres de la República van aconseguir que les nostres escoles fossin excepcionals. Als antics alumnes, que ara ja són avis, encara els brillen els ulls quan les recorden”

(Raimon Portell i Salomó Marquès; *Els mestres de la República*, 2006)

NOTES

¹ “*Herència positiva de la República*” es el concepte que utilitza Angeles Egido a *Memoria de la Segunda República. Mito y realidad* (Egido,2006)

² Margarita Nelken Mausberger (Madrid, 1896 – Mèxico, 1968). Escriptora i política. Va escriure diverses obres sobre dones i feminisme. Diputada a les Corts republicanes pel Partit Socialista

³ Dolors Mallafré fou mestra i directora de *l'escola dels nens* que es constituí a Vilanova i la Geltrú el febrer de 1924. Centre que seguia els criteri de l'Escola Montessori , moviment fundat a Itàlia per Maria Montessori (1870-1952) i que aplicava la psicologia a l'ensenyament. En aquella escola, sota l'empara i protecció de gent benestant – especialment vinculada al món de la medicina – s'educava amb cançons, excursions, gimnàstica i altres recursos innovadors

⁴ “*las escuelas públicas en Villanueva , son escasas, malas y esprovititas del material pedagógico indispensable (...) Aunque la enseñanza pública corra al cargo del Estado, deben y pueden los Ayuntamientos suplir las deficiencias del mismo (...) Son insuficientes porque en todas ellas existe una matrícula excesiva, triple a lo menos de la que buenamente puede atender un maestro. Que son mlas , porque si exceptuamos la del Castillo de la Geltrú, las demás carecen de buena luz y de ventilación adecuada (...) Incluso faltan asientos, debiendo turnar los alumnos para sentarse*”

(“Las enseñanzas públicas en Villanueva I. Faltan escuelas y las que tenemos son malas”. *Democràcia*, 14 de gener de 1928)

⁵ El 1928 hi havia a la ciutat 741 alumnes escolaritzats en escoles nacionals i 985 en escoles privades o particulars. El nombre d'alumnes per escola era excessiu i desaconsellable per a una correcta educació dels nens i nenes. “*Aunque el maestro sea una eminencia y se reviente trabajando, es imposible que pueda enseñar debidamente a sus alumnos (...) Siendo insuficiente la paga que del Estado percibe el maestro, los alumnos pobres que no pueden satisfacer ni una mensualidad modesta encuentran las puertas cerradas para instruirse, pues aunque por*

excepción se acepten alumnos sin pago, el maestro tiene que buscar un suplemento a su sueldo con aportaciones metálicas de los discípulos”

(“La enseñanza pública en Villanueva II. Escuelas insuficientes”. *Democràcia*, 25 de febrer de 1928)

⁶ De: “La enseñanza pública en Villanueva III. Escuelas malas”. *Democràcia*, 7 d’abril de 1928

⁷ Els primer eren la Coalició Republicana-Catalanista, els del Cercle Catòlic eren Solidaritat Vilanovina i el Centre Autonomista era la denominació de la candidatura de la Lliga

⁸ Moreno (2003), p.40

⁹ En paraules de Josep Maria de Sagarra: “*el Dictador (Primo de Rivera) estava cansat i tothom estava cansat del Dictador. El Rei li clavà una guitza al ventre, amb aquella fredor i aquella crueltat geològica que gasten els reis (...) la Monarquia es passà una temporada de cul per terra, i totes les cordes que li llaançaren van ser inútils (...) Un bon dia la gent es llevà i es trobà la República al carrer. La gent s’arrapà a la República d’una manera meravellada i infantil, sense sang, sense venjances (...) A Barcelona es proclamà la República Catalana, i la plaça de Sant Jaume va passar els dies més sublims, més carregats de suor i d’entusiasme de tota la seva història*”. Sagarra (1932), p.199

¹⁰ Des de 1926 la festa del llibre es celebrava el 7 octubre en commemoració de la data de naixement de Miguel de Cervantes. Per Real Decret de 7 setembre de 1930 la festa es trasllada al 23 abril, data de la mort de Cervantes. (ACG/Top.2749)

¹¹ "*El Sr. Planas se lamenta del estado deplorable de las Escuelas y del material de los mismos y expone la conveniencia de construir un Grupo Escolar; a cuyas manifestaciones se adhieren, abundando en el mismo criterio el Sr. Alcalde y el Sr. Solé (D. Magin), respeto la necesidad de mejorar las Escuelas y la Enseñanza*". (ACG/Top.144)

¹² “*Para que la enseñanza sea fructífera, los alumnos deben agruparse en secciones ; en cada sección el nivel intelectual de los componentes debe ser aproximadamente igual, y al frente de cada una de ellas debe haber un maestro. Este es el fundamento de la Escuela Graduada, única que debe recomendarse*”

(“La enseñanza pública en Villanueva IV”. *Democràcia*, 21 d’abril de 1928)

¹³ De: González(2006), p.6

Concepción Arenal o Emilia Pardo Bazan representaven la promoció d’un determinat model de dona moderada i de tradició catòlica. Di Febo(2006), p.126

¹⁴ El novembre de 1915 fou inaugurada l’Escola de Bibliotecàries e la Mancomunitat de Catalunya que s’havia constituït l’abril de 1914 com a federació de les quatre Diputacions Provincials. El juliol de 1925 amb la supressió de la Mancomunitat de Catalunya es suprimí també l’Escola Superior de Bibliotecàries i es creà la *Escuela Superior para la Mujer*. Estivill (1992), p.186

¹⁵ Teresa Mañé nasqué a Cubelles i poc després es traslladà a Vilanova. Utilitzava el pseudònim e Soledad Gustavo i es casà amb Joan Montseny (Federico Urales). Mañé destacà en la difusió de les idees lliurepensadores, federalistes i feministes. Morí el 1939. La seva filla Frederica Montseny es convertí en la segona dona en ser ministra a Europa, després de la russa Alexandra Kolontai

¹⁶ Expressió popular que indicava la renovació periòdica de les dones dels burdells

¹⁷ Clara Campoamor Rodríguez (Madrid, 1888 – Lausanne, 1972). Advocada i política. Fou la més activa en defensar el dret de vot de les dones al Congrés de Diputats. Rebé poc suport del seu propi partit, el Partit Radical d’Alejandro Lerroux. L’any 1931 fundà la Unión Republicana Femenina per promoure el dret de vot femení

¹⁸ La Constitució de la República de Weimar fou aprovada el 31 de juliol de 1919. S’aplicà fins el març de 1933, poc després que Hitler es convertís en nou canceller. Sovint, s’ha parlat del Tractat de Versalles com *el pecat original e la República de Weimar*. Un tractat que imposà condicions severes i humiliants que van permetre la manipulació

dels sectors nacionalistes més extrems. De fet, fins el 1923 la República havia estat marcada per la crisi política, econòmica i financera. Haffner (2005)

El que ens diu Haffner de la revolució alemana de novembre de 1918, manté unes certes similituds amb l'adveniment de la República a l'estat espanyol el 1931: *“no hi va haver gaire oposició, ni violència, ni vessament de sang. El sentiment que més caracteritzava aquells dies de revolució va er la perplexitat: la perplexitat de les autoritats per la seva sobtada i inesperada impotència i la perplexitat dels revolucionaris per la seva sobtada i inesperada força”*

En aquell pas de dictadura militar a República, els vençuts d'aquells moments són els qui van escriure la història. “No se la qualifica mai amb el digne títol de revolució: només s'hi vol veure desordre, enfonsament, motí, traïció, arbitrietat popular, caos”. Tot allò dugué a la guerra civil de 1919, de la que va nàixer la República de Weimar. Haffner (2005), p.53

¹⁹ El Decret del 22 d'agost de 1931 signat per Niceto Alcalà i per Marcel·lí Domingo, indicava que després de l'examen, revisió i classificació de les disposicions legislatives de la dictadura entre el 13 de setembre de 1923 i el 13 d'abril de 1931, aquestes es derogaven i anul·laven, i altres quedaven subjectes a modificació (AHC/Top.4096)

²⁰ L'Ateneu de Vilanova i la Geltrú era ubicat al número 10 de la rambla Francesc Macià, actual rambla Principal

²¹ El finançament de l'Escola Normal anava a càrrec de la Generalitat, a excepció dels sous dels professors numeraris que anaven a càrrec de l'Estat

“Un dels aspectes més interessants de l'Escola fou la tasca de perfeccionament del mestres que ja exercien, mitjançant cursos de reciclatge; també ho fou la col·laboració amb el Seminari de Pedagogia de la Universitat – tant la República com la Generalitat pretenien donar als estudis de Magisteri un caràcter universitari – que oferia als mestres seminaris, laboratori, cursos permanents, conferències, etc...”

Rossell (1982), p.469

En foren mestres: Pau Vila, Miquel Santaló, Pierre Vilar, Artur Martorell ...

L'Escola Normal, l'Institut-Escola i la Universitat Autònoma fòren les institucions educatives més representatives de l'obra de govern de la Generalitat republicana

²² Victoria Kent Siano (Málaga, 1898 – Washington, 1987). Advocada i política. Diputada pel Partit Radical Socialista i després per Izquierda Republicana. El maig de 1931 fou nomenada directora general de presons. Exiliada a França, Mèxic i Estats Units.

²³ Holguín (2003), p.66

²⁴ J.A.Marina exemplifica aquella actitud amb l'associació *Lyceum*. Una manifestació de “*utopía educativa*” (kantianes). Volien millorar la situació de la dona millorant el nivell cultural :“*La educación tenía que ser el gran motor del cambio*”. Deia Azaña : “*Si a quien se le da el voto no se le da escuela, padece una estafa. La democracia es fundamentalmente un avivador de la cultura*”. Marina (2009), p.58

²⁵ Teresa Rosell i Capdevila (1872-1954) – Eulàlia Rosell i Capdevila (1879-1953)

“*eren catalanes fins a la medul·la, cultes, educades, catòliques autèntiques, molt avançades per a la seva època. A més de català i castellà impartien classes de francès i d'esperanto*”

La Teresa era mestre, molt intel·ligent, més aviat seriosa i donava classes de llengua i matemàtiques. L'Eulàlia no tenia el títol de mestre “*però ajudava a la seva germana com si el tingués*”. Donava classes d'urbanitat, dansa, música, dibuix... “*Pedagògicament eren persones molt avançades a l seva època. La seva educació era integral; hi entrava tot. La Teresa feia les matèries instrumentals i l'Eulàlia la part artística*”. Garcia Segarra (2006)

²⁶ El Toribio carboner era el sobrenom amb que es coneixia un Joan Vidal que vivia a la zona dels Set Pecats Mortals, a tocar de la plaça de les Casernes. Era un divulgador de històries i llegendes.

De les expectatives i limitacions del govern republicà, en donen fe aquestes paraules de Tuñón de Lara: “*todo era posible, pero nada era seguro*”. González (1991), p.61

²⁷ En aquelles dates es produeix el que “oficialment” serà la fusió entre la Caixa d'Estavis de Vilanova i la Geltrú –fundada el 1877– i la *Caja de Pensiones para la Vejez y de Ahorros*. D'aquesta operació se'n derivarà més endavant la cessió a l'ajuntament del

terrenys de la rambla Samà –propietat de la caixa vilanovina– on s’hi aixecarà el Grup Escolar. La primera pedra es posaria l’any 1936

²⁸ Full del *Consejo Local de Primera Enseñanza* de Vilanova i la Geltrú del 26 de gener de 1932 signat pel president Artur Planas i el secretari Vicenç Sorní. Parla de la sessió del 23 de gener en relació a la circular del dia 12. (ACG/Top.4096)

²⁹ La revista *La Dona Catalana* es fundà el 1928 com a revista de modes i de llar. Era un model conservador proper a la Lliga. La seva línia editorial era favorable a la feminitat, però no pas al feminisme. González (2006), p.49

³⁰ Les protagonistes són “*mujeres que mantienen relaciones sexuales al margen de vínculos institucionalizados y desmitifican el mito del amor maternal*”. González (1991), p.191

A partir del 2 de març de 1932 i fins a finals de 1933 es cursaren 7.891 denúncies de separació i divorci

³¹ “...la República no vino a España por entusiasmo republicano, sino más bien , por entusiasmo monárquico”

La República ha estat un fenomen desmoralitzador. En moments de irritació sempre hi havia un ¡ Viva la República !. “*La República nos quitó la gran ilusión de la República*”

La República era una solució desesperada per la majoria. Camba (2003), p.579 i p.475

³² Actualment és la plaça Lledoners

³³ “*la Rep se instauró pacíficamente, es decir, inteligentemente (...) La importancia de conseguir un objetivo justo debía permitir el entendimiento de opciones encontradas. Pero la inteligencia social entró en quiebra (...) Una parte de nuestra historia puede explicarse como enfrentamiento entre dos paradigmas: sólo la educación puede cambiar una situación injusta y sólo la fuerza puede cambiar una situación injusta*”. Marina (2009), p.145

³⁴ “*La burguesia és conscient que cal modernitzar-se. La tradició pedagògica que domina el país és força trista, quan no tràgica. A les escoles estatals s’ensenya en castellà a recitar els noms dels reis visigots i a*

passar el rosari. A les escoles religioses es passa el rosari i es reciten els reis visigots. La minoria més culta mira enfora i descobreix que hi han nascut unes escoles diferents". Portell (2006), p.22

³⁵ Cites corresponents a testimonis anònims. Moreno(2003), p.101

³⁶ L'artista i escultor penedesenc Josep Cañas , fill de Banyeres, declarava al periodista i escriptor Xavier Garcia i Pujades en relació a la Vilanova i la Geltrú dels anys trenta que va conèixer: "*Allò de Vilanova, amb aquella Escola d'Arts i Oficis i tot l'ambient que hi havia, era com una ciutat del Renaixement*"

³⁷ "*No em deixa de causar sorpresa, que la historiografia del feminisme segueixi prestant tant poca atenció a l'espiritisme i al seu important paper en el naixement del primer feminisme organitzat al nostre país*"

A la xarxa que forma republicanisme lliurepensador, la maçoneria i l'espiritisme es on es forja el bressol del feminisme a Catalunya. L'espiritisme mai fou antireligiós, però sí, anticlerical. Introduït a Catalunya amb la Revolució de 1868. Eren col·lectius que defensaven que per emancipar la dona de l'home, primer calia fer-ho del capellà Sánchez Ferré (2008), Vol. I, p.171

³⁸ Estvill (1992), p.278

³⁹ González (2002), p.584

⁴⁰ "*La gènesi de les idees republicanes sobre la instrucció pública, millor que educació, poden provenir de la Il·lustració, de la Primera República espanyola, de la Institución Libre de Enseñanza (ILE), que enllaça la Primera i la Segona Repúbliques, de la influència de la Tercera República francesa, de la maçoneria espanyola, de la Llei d'ensenyament artístic, dels pedagogs i pedagogues suïssos i italians, i de les persones militants de sindicats i partits obrers*". Ferrer (2005), p.15

⁴¹ Aquest afegit de "*en principio*", acceptava que es podia retallar aquell dret fonamental en normes de rang inferior. Un article que fou manllevat de la Constitució alemanya de Weimar. Lafuente (2006), p.114

⁴² En relació a la remodelació de govern de 1932: *“De Domingo pensaba (Azaña) que no podría continuar en Instrucción, porque había creado un gran desbarajuste, así es que le explicó que las necesarias restricciones presupuestarias iban a hacer imposible la realización de su plan escolar, por lo quedaría en una situación muy deslucida si continuaba en el ministerio”*

Domingo havia anunciat la creació de 7000 places de mestre el 1931 i 5000 a cadascun dels anys següents. El 1932 se'n creen 2580 i el 1933 seran 4000 *“y eso gracias a la votación de un empréstito extraordinario en septiembre de 1932”*. Avilés (2006), p.161

⁴³ De l'editorial del Diari de Vilanova *"Contra la guerra"* (extret d'un article d'Angel Osorio publicat a *"Ahora"* i titulat *"Las mujeres contra la guerra"*). Deia: *"De entre la masa general del pueblo hay tres elementos especialmente capacitados para luchar contra la guerra (...) Estos elementos son las Iglesias cristianas, los obreros y las mujeres (...). Al pedir Clara Campoamor, la supresión total del presupuesto de Guerra fue una mujer representativa. Todas las mujeres debieron colocarse clamorosamente a su lado(...) Poco importa - con ser tan lamentable- que al pedir Clara Campoamo la supresión del Ejército recibiera tal cual testimonio incomprensivo o soez. Lo verdaderamente amargo es la soledad en que quedó. Piensen en ello las mujeres"*
(*Diari de Vilanova*, 16 de febrer de 1932)

⁴⁴ *“Con respecto al aprendizaje del rol de esposa y madre, existían coincidencias de género por encima de las diferencias de clase. Tanto en la burguesía como en las clases humildes la socialización de las hijas iba dirigida a hacer de éstas buenas esposas y mejores madres”*. González (1991), p.87

⁴⁵ *“Les persones de Vilanova tenien, de l'ensenyament, una idea molt clara i progressista; volien que fos gratuït i igual per a totes les classes de la societat. Es per aquest motiu que es fixen en els Escolapis, ja que seguien la idea de Sant Josep de Calasanç, d'escola pública. Actualment, escola pública és sinònim d'escola de l'Estat; en canvi, en aquells moments, escola pública significava: oberta a tothom i gratuïta”*
Els Escolapis arribaren a Vilanova el 1877 i Eduard Llanas fou el primer rector. S'instal·laren a les Escoles Ventosa de la plaça de la Vila fins que s'acabà la construcció del nou edifici. Garcia Segarra (1991)

⁴⁶ Amb el temps, la relació personal entre Manuel Azaña i Marcel·lí Domingo va derivar en un cert distanciament. Malgrat tot, Domingo va ser ministre d'Instrucció

Pública primer, i d'Agricultura després, liderant la reforma educativa i agrària ,que serien els puntals de la política del govern de la República.

A les seves memòries, Azaña fa els següents comentaris referents a M.Domingo: *“lo más inasequible del mundo es pedirle a Domingo precisión y detalles de ninguna cosa. No es que Domingo sea tonto; pero su mente es oratoria y periodística, sin agudeza ni profundidad; no es artista ni técnico: la plástica realista no le atosiga, es bondadoso y débil. Por todos estos motivos acepta lo que otros dicen sin maduro examen y sin medios de criticarlo”*

⁴⁷ Rodríguez (2003)

⁴⁸ Des de 1933 funciona a Vilanova i la Geltrú la Mutua Escolar Manuel de Cabanyes o Acadèmia Cabanyes al carrer Major ,54 vinculada als Escolapis on un grup de professors preparaven pel batxillerat Hi anaven fills de famílies no conformes amb ensenyament laic, no confessional, de l'Institut. Puig (2005)

⁴⁹ Al marge dels Escolapis , a Vilanova i la Geltrú continuaven donant classes altres escoles religioses: les Teresianes, Concepcionistes, Clarisses de la Divina Providència i Germanes de la Caritat de la casa d'Empara. També hi havia acadèmies: Acadèmia Comercial a ca l'Escarrà, l'Acadèmia Carbonell i Acadèmia Vilanova. També funcionava l'escola del Pòsit de Pescadors o les classes de les germanes Rossell. Fins l'any 1936 no s'iniciaria la construcció del nou Grup Escolar. La primera pedra es posaria el 14 d'abril de 1936, aniversari de la proclamació de la República.

⁵⁰ Llistat d'una part dels mestres de les escoles nacionals en el període 1931-1934: Enric Albert Vilanova, Eugenia Aparicio Camallonga, Purificació Arnal Lapuerta, José Bartolomé San Millán, Antoni Benaiges Nogués, Bartolomé Cardona Torres, Angeles Cereceda Pascual, Delfí Costa Ciuraneta, Maria Cuadrado Seró, Carme Fujella Rotllan, Ramona Galceran Lloveras, Laura Gili Olivella, Maria Cinta González Ossó, Neus Ibáñez Busquets, Vicenta Janariz Valencia, Eloisa Martín García, Jesús Montaner Chesa, Rosa Moragues Tomàs, Alfonso Navarro Borràs, Carme Ordí Farré, Carme Ortín Rubio, Fermí Palau Casellas, Santiago Passolar Nispoulet, Josep Pijoan Baró, Filomena Rutllan Massó, Anna Servent Sullà, Josep Soler Bartolomé, Teresa

Torrandell Forment, Enric Valls Xapé, Jesús Ventura Fernández, Francesc Vives Sabater,... (Arxiu Comarcal del Garraf/Top.4098)

⁵¹ Lafuente (2006), p.212

⁵² Funcionaven a Vilanova : l'Escola Graduada de nens, l'Escola Graduada de nenes, l'Escola Unitària de la Rambla Macià, l'Escola Unitària de la rambla de la Pau, l'Escola Unitària de la Rambla Ventosa, les Escoles Unitàries del Col·legi Samà, l'Escola de pàrvuls del carrer Recreu, el Col·legi de pàrvuls del castell de la Geltrú, les escoles unitàries de nens i de nenes del carrer Estudis i l'Escola Unitària de nenes del carrer Progrés

⁵³ A Vilanova i la Geltrú els resultats foren: ERC: 4.483 vots, Lliga Catalana: 2.666 vots, Front Obrer: 280 vots, Coalició d'Esquerres: 60 vots ...

Votaren 7.641 persones sobre un cens de 9.831, amb una participació propera al 78 %
La Lliga Catalana guanyava a la ciutat de Barcelona, mentre que Esquerra Republicana de Catalunya ho feia a Barcelona Circumscripció.

Al conjunt de l'Estat Espanyol els resultats en nombre de diputats al Congrés foren: Confederación Española de Derechas Autónomas, CEDA (115), Tradicionalistes (20), Agraris (36), Bascos (12), Lliga (26), Esquerra Catalana (18)...

Els partits de dretes obtingueren 212 escons enfront dels 98 escons obtinguts per les esquerres. Tot i que la CEDA tenia la majoria, fou nomenat president Alejandro Lerroux del Partit Radical.

⁵⁴ Encara avui , els historiadors no es posen d'acord sobre el paper real de les dones en aquelles eleccions. Hi ha diferents posicions a l'hora d'interpretar el descens de participació i la davallada dels vots d'esquerra.

De Josep Termes: *“un descens a causa no de la tòpica abstenció anarquista (que no es produí) sinó pel fet d'èsser la primera vegada que votaven les dones, que ho van fer en un percentatge inferior i amb un significat més conservador”*. Termes (2006)

De Balcells: *“I cal tenir en compte que va ser la primera vegada que van votar les dones. La incorporació d'un nou sector al sufragi ha representat generalment una reducció inicial de la taxa de participació. Sense monografies que ho demostrin, no es pot atribuir al sufragi femení la victòria dretana,*

sobretot atès que a les municipals de gener de 1934 i a les generals de febrer del 1936 aquesta hipòtesi no resultà confirmada”. Balcells (2005), p.23

Certament, caldria tenir en consideració molts altres elements que van, o podien, condicionar aquell resultat: crisi econòmica global, crisi de confiança, contenció salarial, creixent desocupació, excés d'expectatives, la intensa evasió de capitals a l'estranger comprometia la situació financera, fallida generalitzada de les democràcies europees: Itàlia, Portugal, Alemanya, Àustria...

⁵⁵ González (2006), p.163

⁵⁶ De Geraldine M. Scanlon : “cuando el feminismo llegó a España, ya había sido domesticado ; el voto, considerado por la mayoría de feministas como el derecho último y más importante, había marcado el final del feminismo como movimiento verdaderamente vital”. Marina (2009), p.237

⁵⁷ “el 19 de noviembre de 1933 fue extraordinariamente parecido al 12 de abril de 1931. La diferencia diametral, enorme, entre estas dos fechas, fue que las izquierdas, ante su inesperado triunfo, se enardecieron, y las derechas, al constatar el suyo, se acobardaron”
(Gaziel; *La Vanguardia* , 5 d'abril de 1935)

⁵⁸ De Maria Aurèlia Capmany: “Amb la República, la dona es polititza, la dona intervé, la dona fa esport, la dona ocupa cada cop més espai en la burocràcia catalana nova de trinca, el la universitat. La pedagogia catalana abona la coeducació. El feminisme combatiu sembla que quedi lluny, innecessari ja”. Capmany (1977)

⁵⁹ Joan Comorera i Soler (Cervera, 1894 – Burgos, 1958). Mestre d'escola i polític. Segons Josep Termes fou “l'home fort del comunisme català durant la guerra”. Secretari general de la USC, partit que després s'unificà amb el PSUC. Exiliat els anys vint a l'Argentina, on n'adoptà la nacionalitat. El 1931 tornà a Catalunya. Diputat al Parlament de Catalunya i a Madrid. Conseller d'Agricultura i Economia amb Lluís Companys. Fou detingut i empresonat després dels fets d'octubre de 1934. Marxà a l'exili després de la guerra i retornà el 1951. Fou detingut el 1954 i jutjat en consell de guerra. Morí al penal de Burgos.

⁶⁰ Exiliat a l'Argentina, a finals d'estiu de 1926 Joan Comorera publicà el llibre dedicat al infants "El Abuelo (libro de hogar y de la escuela)". El pròleg era de Nicolás Repetto i les il·lustracions de Miquel Rahola. Fou aprovat pel Consejo Nacional de Educación argentí com a llibre de lectura per 5è i 6è curs de l'ensenyament primari. El 1935 al Penal de Santa Maria on Comorera es trobava empresonat a conseqüència dels fets d'octubre de 1934 traduí el text al català amb algunes variacions del context. A la versió catalana, *L'Avi. Llibre de l'Escola i de la Llar*, el pròleg era de Ventura Gassol i la il·lustració de la portada d'Antoni Utrillo. Editat el 1935 a Barcelona per Llibreria Catalonia

⁶¹ Vila francesa situada al nord-oest de París, al districte de Évreux a la regió de l'Alta Normandia

⁶² La inauguració oficial del *Grupo Escolar José Antonio* es va fer per la Festa Major de 1941. El nou equipament educatiu va iniciar la seva activitat el curs 1940-1941. Les classes començaren el 8 de novembre de 1940. Amb el retorn de la democràcia el centre escolar rebé el nom de Pompeu Fabra. García Segarra (1994)

⁶³ "La dignitat de poder tenir i administrar la cultura i, sobretot, el dret a la lectura es va convertir en causa bèl·lica". "Franco va combatre aquesta màxima parcel·la de llibertat". Comas (2008), p.223

Article d'Anna Murià en relació a la Fira del Llibre de 1937:

"La Fira del Llibre té una consigna: Cada ciutadà, un llibre per als germans del front (...) Mentre els nostres enemics destrueixen biblioteques, nosaltres publiquem llibres, escampem llibres per la ciutat, i enviem llibres a les trinxeres!. Mentre els que bombardegen els ports ibèrics cremen els llibres al mig de les places públiques, nosaltres alcem a cada plaça un pedestal, un monument, un altar al llibre !..."

Comas (2008), p.122

El 23 de juliol de 1936, pocs dies després d'esclatar el conflicte, el Govern de la República va cursar un decret per salvaguardar el patrimoni artístic i cultural. Un fet que demostra la sensibilitat dels governants republicans. Com diu Gonzalo Santonja: "ningún lugar del mundo, ha reaccionado al respecto con similares reflejos". Egido (2006), p.217

⁶⁴ Del mateix Dionisio Ridruejo cal assenyalar les següents paraules, provinents de la conferència que sota el títol *Sobre el envilecimiento de la vida civil en España* va fer el 12 d'abril de 1955 a l'Ateneu Barcelonés: "(...) *Resulta muy fácil decir que la República fue la conjura de los representantes de la anti-España. Todo eso son monsergas. Premeditar su destrucción fue inhumano. El pueblo español dijo que sí, rotundamente, el 14 de abril. Las derechas le declararon la guerra desde el primer momento. Las izquierdas también. El Alzamiento es la confirmación del fracaso de la libre convivencia. El pueblo español ha fracasado por un déficit de imaginación*". Ridruejo (2007), p.579

⁶⁵ "*Deixo de llegir els diaris. No es pot creure un paraula del que diuen. Tots guanyen i, mentrestant, el poble morint-se d'angúnia (...) L'absència de la joventut del poble es fa sentir, perquè els vells només rondinen*". Caballol (1999)

⁶⁶ Del pròleg de Maria Antònia Iglesias:

"(el dels mestres) fue el colectivo más protegido, respetado y reconocido por parte de las autoridades de la República. Y ellos respondieron a ese reconocimiento con una lealtad sin fisuras, empapada de devoción hacia los valores de la libertad y el laicismo. Y esto fue lo que marcó su destino fatal ... Porque durante el periodo de la República el maestro se convirtió en el referente social y político del pueblo. Al maestro se dirigían las generosas y frecuentes visitas de las Misiones Pedagógicas, que llegaban cargadas de libros y de material escolar gratuito. Y el cura pasó a un segundo plano, refugiado en su feudo parroquial, soportando a duras penas la marginación, conspirando, esperando...". Iglesias (2006), p.30

⁶⁷ Preàmbul del *Decreto de depuración* de 8 de desembre de 1936:

"El carácter de la depuración que hoy se persigue no es sólo punitivo, sino también preventivo. Es necesario garantizar a los españoles que no se volverá a tolerar a los envenenadores del alma popular, primeros y mayores responsables de todos los crímenes y destrucciones que sobrecogen al mundo y han sembrado en la mayoría de los hogares honrados de España...". Beevor (2005), p.218

"La cuarta parte del cuerpo de magisterio, unos 15.000 maestros, fue purgada. De éstos, unos 6.000 sufrieron inhabilitación total, 3.000 fueron suspendidos temporalmente y a otros 6.000 se les revocó la plaza". Beevor (2005), p. 627

"Los maestros eran sus enemigos naturales, porque la cultura es el principio de la libertad. Ejecutaban tantos maestros verdaderos que el régimen del Caudillo tuvo que inventarse una ley de bachilleres-maestros, de maestros sin Magisterio, para repoblar las escuelas de la posguerra". Del pròleg de Luis Garcia Montero a Iglesias(2006),p.409

⁶⁸ Entrevista a Manuel Santander: “*Mira, yo creo que la República fue una república de maestros, y que la guerra civil fue una guerra entre maestros e iletrados, entre el maestro y el cura*”. Iglesias (2006), p.351

⁶⁹ Dels darrers dies de la Vilafranca republicana: “*Les bibliotecàries vilafranquines abandonaren la biblioteca, tot carregant un camió de llibres en català que portaren a la Biblioteca de Catalunya per lliurar al doctor Rubió. S’acabava el somni republicà que tingué en la transformació de la caserna de Vilafranca en biblioteca i escola un dels elements més simbòlics*”. Arnabat (2009), p.12

“*La República trataba de llevar a cabo , en muy pocos años, un proceso de reforma social y política que, en cualquier otro país, había requerido un siglo*”. Beevor (2005), p. 8

“*El triunfo de la Rep por la vía electoral podía haber contribuido a superar una tradición de más de un siglo de pronunciamientos, insurrecciones y guerras civiles, pero no fue así*”

Es va imposar allò que Enric Ucelay i Susanna Tavera anomenen la “*lógica insurreccional, según la cual la oposición a un régimen sólo podía esperar el triunfo a través de las armas*”. Avilés (2006), p.77

⁷⁰ De Pilar Primo de Rivera (setembre de 1938):

“*Pasó la modernísima niña del Instituto Escuela, joven intelectual que con seriedad de Catón supo censurar los errores, los defectos, los vicios de un Felipe II, que no conoció de la gran obra de nuestra colonización en América más que la crítica de Fray Bartolomé, algo corregida y aumentada. Pasó la mujer vacía que por no saber nada, ni supo conocerse, ni supo ser mujer*”. Capmany (1977)

La legislació franquista, suposadament protectora i alliberadora de la dona, amagava la clara voluntat de manllevar a les dones el protagonisme que la República els hi havia atorgat en camps tradicionalment reservats als homes. En retornar-les a la llar, es justificava la seva marginació en nom de les lleis i condicionants propis de la natura.

Di Febo (2006), p.131

⁷¹ Portell (2007), p.153

BIBLIOGRAFIA I FONTS DOCUMENTALS

Aguado, Ana. “Entre lo público y lo privado: sufragio y divorcio en la Segunda República”; a: “República y republicanas en España”. *Ayer*, revista de Historia Contemporanea n° 60 , 2005

Agulló, M^a del Carmen. “La depuració de les mestres valencianes: de l’esperança a la derrota”; a: DD.AA., *La repressió franquista al País Valencià. Tres i Quatre*. València, 2009

Arnabat,R.; Castillo,J.; Sancho,D. *La repressió del primer franquisme a l’Alt Penedès (1939-1948)*. Cossetània Edicions. Valls, 2009

Arostegui, Julio. “Memoria de la República en tiempos de transición”; a: *Memoria de la Segunda República. Mito y realidad*. Biblioteca Nueva. CIERE. Madrid, 2006

Avilés Farré, Juan. *La izquierda burguesa y la tragedia de la II República*. Consejería de Educación. Comunidad de Madrid, 2006

Balcells, Albert. “La crisi de la Segona República. Els orígens del col·lapse d’una jove democràcia”; a: *Breu història de la Guerra Civil a Catalunya*. Coord. J.M.Solé Sabaté- Joan Villarroya. Edicions 62. Barcelona, 2005

Barbacil, Judith. *Els nostres records d’escola*. La Memòria del Futur. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2008

Beevor, Antony. *La guerra Civil Española*. Crítica. Barcelona, 2005

Caballol, Joaquina. *La guerra de 1936-1939 a Sitges (un dietari personal)*. Grup d'Estudis Sitgetans, 1999

Calvet, Agustí "Gaziel". "La República sin republicanos"; a: *Cuatro Historias de la República*. Destino, 2003

Camba, Julio. "Haciendo la República"; a: *Cuatro Historias de la República*. Destino, 2003

Caminal, Miquel. *Joan Comorera. Catalanisme i Socialisme (1913-1936)*. Empúries, 1984

Campoamor, Clara. *La revolución española vista por una republicana*. Ed. Espuela de Plata. Sevilla, 2005

Capmany, Maria Aurèlia. "La dona i la Segona República"; a: *Documents 1931-1939*, nº11. La Gaia Ciència. Edicions 62, 1977

Chaves, Manuel. "Los enemigos de la República"; a: *Cuatro Historias de la República*. Destino, 2003

Comas, Montserrat. *Biblioteques en temps de guerra. El front cultural de la reraguarda. El Penedès (1936-1939)*. Llibres de Matrícula. Calafell, 2008

Cuesta Bustillo, Josefina. "La otra mitad de la humanidad"; a: *Historia de las Mujeres en España. Siglo XX*. Direc, Josefina Cuesta. Instituto de la Mujer.

Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Madrid, 2003

Di Febo, Giuliana. “La cancelación de la República durante el franquismo”; a: *Memoria de la Segunda República. Mito y realidad*. Biblioteca Nueva. CIERE. Madrid, 2006

Dueñas Cepeda, Maria Jesús. “La educación de las mujeres en la Segunda República: marco legal (1931-1939)”; a: *Historia de las Mujeres en España. Siglo XX*. Direc. Josefina Cuesta. Instituto de la Mujer. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Madrid, 2003

Egido, Angeles (Ed.). *Memoria de la Segunda República. Mito y realidad*. Biblioteca Nueva. CIERE. Madrid, 2006

Estivill, Assumpció. “L’Escola de Bibliotecàries 1915-1939”; a: *Quaderns de Treball*, n°12. Escola Universitària Jordi Rubió i Balaguer de Biblioteconomia i Documentació. Universitat de Barcelona. Diputació de Barcelona, 1992

Ferrer, M^a.Cristina-Pons, Maria. *Mestres republicanes, ciutadanes compromeses*. Treballs feministes. Universitat de les Illes Balears. Palma, 2005

García, Esperanza. *La actuación de la mujer en las Cortes de la II República*. Ministerio de Cultura. Madrid, 1979

Garcia Segarra, M^a. Providencia. “Introducció a la història del col·legi Samà de Vilanova i la Geltrú”; a: *Miscel·lània Penedesenca*, XV. Institut d’Estudis Penedesencs, 1991

Garcia Segarra, M^a. Providència. “L’Escola Montessori de Vilanova i la Geltrú. La casa dels nens”; a: *Miscel·lània Penedesenca*, XVIII. Institut d’Estudis Penedesencs, 1993/a

Garcia Segarra, M^a. Providència. “El primer edifici de Vilanova construït exprés per a escola pública”; a: *Miscel·lània Penedesenca*, XX. Institut d’Estudis Penedesencs, 1994

Garcia Segarra, M^a. Providència. *Germanes Rosell, Teresa i Eulàlia*. Retrat n° 30. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2006

González Castillejo; M^a. José. *La nueva historia. Mujer, vida cotidiana y esfera pública en Málaga (1931-1936)*. Atenea Estudios sobre la mujer. Universidad de Málaga, 1991

González, Ernesto. *La depuració del magisteri a l’Alt Penedès després de la Guerra Civil*. Col·lecció La Calaixera. Consell Comarcal de l’Alt Penedès, 1999

González-Agapito, Josep ;Marquès, Salomó ;Mayordomo,Alejandro ;Sureda, Bernat. *Tradició i renovació pedagògica 1898-1939. Història de l’educació. Catalunya, Illes Balears, País Valencià*. Biblioteca Abat Oliva. Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2002

González, Arnau (introducció i selecció). *La irrupció de la dona en el catalanisme (1931-1936)*. Biblioteca Serra d’Or. Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2006

Haffner, Sebastian. *La revolució alemanya 1918-1919*. Edicions de 1984.

Barcelona, 2005

Holguín, Sandie. *República de ciudadanos. Cultura e identidad nacional en la España republicana*. Crítica. Barcelona, 2003

Iglesias, Mª Antonia. *Maestros de la República. Los otros santos, los otros mártires*. La Esfera de los Libros. Madrid, 2006

Lafuente, Isaías. *La mujer olvidada. Clara Campoamor y su lucha por el voto femenino*. Temas de Hoy. Madrid, 2006

Llorens, Rodolf. *La ben nascuda. Réplica a la Ben Plantada de Xènius*. Edicions i Propostes Culturals Andana. Vilafranca del Penedès, 2005/a

Marina, José Antonio; Rodríguez de Castro, Maria Teresa. *La conspiración de las lectoras*. Anagrama. Biblioteca de la Memòria. Barcelona, 2009

Martí, Casimir. *Vilanova i la Gelbrú 1850-1975. Vol.I . Expansió i crisis de la indústria i de la democràcia 1850-1936*. Biblioteca Antina. El Cep i la Nansa, 1997

Merino Hernández, Roa Maria. “Las mujeres en España durante la Segunda República y la Guerra Civil: derechos, política y violencia”; a: *Historia de las Mujeres en España. Siglo XX*. Direc. Josefina Cuesta. Instituto de la Mujer. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Madrid, 2003.

Moreno, Belén. *Veus de dones. La Segona República i la Guerra Civil a Vilafranca del Penedès*. Ajuntament de Vilafranca del Penedès, 2003

Moreno, Mónica. “Republicanas y República en la guerra civil: encuentros y desencuentros”; a: “República y republicanas en España”. *Ayer*, revista de Historia Contemporanea n°60, 2005

Nash, M. “Les dones a la Segona República: el camí de la igualtat”; a: *Esquerra Republicana de Catalunya. 70 anys d’història (1931-2001)*. Columna. Barcelona, 2001

Payà,Victoriano. “El procés depurador dels mestres durant la Guerra Civil i el franquisme” ; a: *DD.AA, La repressió franquista al país Valencià. Tres i Quatre*. València, 2009

Pla, Josep. “Madrid. El advenimiento de la República”; a: *Cuatro Historias de la República*”. Destino, 2003

Poblet, Josep M^a. *La catalanitat de Marcel·lí Domingo*. Teide. Barcelona, 1978

Pons, Xavier. *Els anys del Dr. Remigi Juncà. Cubelles (1926-1936). Notes de la República*”. Ajuntament de Cubelles, 1997

Portell, Raimon; Marquès, Salomó. *Els mestres de la República*. Ara Llibres. Badalona, 2006

Portell, Raimon; Marquès, Salomó. *Els Mestres de la República en imatges*. Ara Llibres. Badalona, 2007

Puig Rovira, F.X. *Vilanova i la Geltrú 1936-1939. Guerra Civil, revolució i ordre*

social. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005

Ridruejo, Dionisio. *Casi unas memorias*. Península. Barcelona, 2007

Rodriguez, Cesar. *Antoni Escofet i Pascual (1880-1951)*. Retrat n°23. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2003

Sánchez Ferré, Pere. *La maçoneria a Catalunya (1868-1947)*. Clavell Cultura. Premià de Mar, 2008

Tavera, Susanna. “La memoria de las vencidas: política, género y exilio en la experiencia republicana”; a: “República y republicanas en España”. *Ayer*, revista de Historia Contemporánea n° 60 , 2005

Tavera, Susanna. *Fons La Revista Blanca. Federica Montseny i la dona nova (1923-1931)*. Centre d'Estudis Històrics Internacionals. Ed. Afers. Catarroja, 2007

Termes, Josep. “República i guerra a Catalunya (1931-1939), una interpretació”; a: DD.AA.; *República. Cartells i Cartellistes (1931-1939)*. Museu d'Història de Catalunya. Barcelona, 2006

Vicente, Laura. *Teresa Claramunt. Pionera del feminismo obrerista anarquista*. Fundación Anselmo Lorenzo. Madrid, 2006

Vilanova, Víctor. “La depuració franquista dels mestres a les comarques de Castelló. Un model de repressió punitiva”; a: DD.AA, *La repressió franquista al País Valencià*. Tres i Quatre. València, 2009

ARXIU COMARCAL DEL GARRAF (ACG)

Lligalls

- Top.144 Actes Ajuntament 1930 - 1932
- Top.145 Actes Ajuntament 1932 - 1933
- Top.146 Actes Ajuntament 1933 - 1934
- Top.177 Actes de la Comissió Municipal Permanent 1930-1935
- Top.178 Actes de la Comissió de Govern 1938 - 1940
- Top.2723 Instruc. Pública. Ensenyament primari. Col. Samà 1866-1933
- Top.2730 Instrucció Pública. Cens escolar 1929-1932
- Top.2731 Instrucció Pública. Cens escolar 1932-1933
- Top.2732 Instrucció Pública. Cens escolar (i diversos) 1932-1940
- Top.2749 Instrucció Pública. Juntes i Comissions Municipals 1900-1931
- Top.2751 Instrucció Pública. Junta de 1^a. Ensenyança 1934-1939
- Top.4096 Junta Local d'Ensenyament 1932
- Top.4098 Registre de Mestres 1931 – 1934
- Top.4109 Expedients de Mestres 1939 – 1949

Hemeroteca

Butlletí del Comitè de Defensa Local

Democràcia

Diario de Villanueva y Geltrú

El Mensajero

Estela

La Defensa